İlahiyat Araştırmaları Dergisi / Journal of Divine Studies
Sayı / No. 11, Haziran / June 2019
Makale / Article: 01-52

Hattat Hamid Aytaç'ın Verdiği İcâzetnâmeler

NECMİ ATİK[*]

Geliş ve Kabul Tarihi: 28.05.2019 / 21.06.2019

Öz: Hicrî dördüncü asırdan sonra bütün İslam coğrafyasında, eğitim alanında uygulanagelen bir pratik haline gelmiş sözlü veya yazılı olarak icâzet verme geleneği, modern zamanlarda da devam etmektedir. Farklı alanlarda verilen bu icâzetnâmeler; ilmi icâzet, hadis icâzeti, tarîkat icâzeti, fennî icâzet ve sanat ve meslek icâzeti olmak üzere beş kısıma ayrılmaktadır.

Makâlemiz, sanat ve meslek icâzetleri kısmına giren hüsn-i hat icazetleri ve bilhassa hat sanatının günümüze ulaşmasına vesile olan son devir Osmanlı hattatı Hattat Hamid Aytaç'ın verdiği icazetlerle ilgilidir. Bu çalışmamız ile, bir taraftan Hattat Hamid Aytaç'tan icâzet almış, lâkin günümüze kadar tespit edilemeyip mechûl kalmış yerli ve yabancı hattatlar tespit edilirken, diğer taraftan zamanımızda hüsn-i hat sanatının maddî ve manevî değerinin çok kıymetlenmesiyle, hattatlar arasında huzursuzluğa sebep olan icâzetnâmenin metni ve Hattat Hamid Aytaç tarafından kimlere icâzetnâme verilip verilmediği konusunu açıklığa kavuşturarak, belgeler ışığında ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Hat Sanatı, İcâzetnâme, Hattat Hamid Aytaç.

[*] Araştırmacı-Yazar

The Ratification Certificates Issued By The Calligrapher Hamid Aytaç

Abstract: The system of ratification has been used in the field of education throughout the islamic world since the fourth century. The tradition of issuing the verbal and written ratification certificates has continued in the modern times. Ratification certificates consits of mainly five different subjects; Science, Hadith, denomination, technic and art or occupation.
The focus of our paper will be on the islamic calligraphy falling under the subsection of art and occupational ratification certificates and more specifically, it will investigate the ratification certificates issued by the late Ottoman calligrapher Hamid Aytaç who played a significant role in shaping contemporary art of calligraphy in Turkey.In this work, we will be establish the fact based on the orginal documents that there are 42 calligraphers from all around the world who received their ratification certificates from Hamid Aytaç. These certificates refute the claim that the number of certificates is limited with only few calligraphers. Due to the incerased value and popularity of the art of islamic calligraphy (husn-i hat) some calligraphers have been unduly criticized for the authenticity of their ratification certificates. This paper will also investigate and illustrate different forms and content of the ratification certificates.
Keywords: Art of Calligraphy, Ratification Certificates, Hattat Hamid Aytaç.

1. Hat Sanatı ve Hattat Hamid Aytaç

İcâzet, "c-v-z" kökünden türeyen bir kelime olup sözlükte; izin vermek, onaylamak, ruhsat vermek, bir şeyi geçerli ve ma'kûl saymak manâlarına gelmektedir.[1] *Mucmelu'l-Lugat*'ta, "su akıtmak" mânâsıyla "bir âlimin ilmini talebesine aktarması" şeklinde terimleşmiştir.[2] *Es-Sıhah*'ta "İsteceztuhu fe-ecâzenî" denildiğinde, "ondan (hayvan veya arazî sulamak için) su istedim, o da bana verdi" mânâsı verilmiştir.[3] *Kitâbü'l-Kifâye*'de, "talebe hocasından icâzet isteyerek, ilmini kendisine aktarması yönünde bir talepte bulunmuş, hocası da icâzet vererek bu talebini yerine getirmiştir" denilmiştir.[4]

İcâzetnâme kelimesi ise bir terkip olup, Arapça "icâzet" kelimesi ile Farsça'da "mektup, kitap" anlamındaki "nâme" kelimelerinin birleşimidir ve "izin kâğıdı" mânâsında bir terimi oluşturmaktadır.[5] İcâzetnâme, sahip olduğu kişinin ilmî alanda hangi tür bilgilere sahip olduğunu, öğrenim seviyesini, yeterliliğini ve bu alandaki yeteneğini gösteren tahsil belgesi ve sahip olduğu bu kazanımları kendi öğrencilerine aktarma izninin olduğu öğretme ruhsatıdır.[6]

İcâzetnâmenin temel unsurları; icâzet veren hoca (mûciz), icâzet alan talebe (mûcez), icâzete konu olan kitap, kitaplar veya ilimler (mücâzun bih) ve bu icâzetnâmenin sözlü veya yazılı olarak ifâde edilmesidir.[7] İcâzetnâmeler; medresede veya bir hocada okunan kitaplara verilen İlmî İcâzet, hadis hocasının talebesine sözlü veya yazılı olarak rivâyetlerini nakledebileceğini beyan eden Hadis İcâzeti, bir tarikat şeyhinin seyr ü sülûkunu tamamlayan müridine verdiği Tarîkat İcâzeti, iş, sanat ve beceriye dayalı alanlarda üstadının veya ustasının erbâbına verdiği Sanat ve Meslek İcâzeti ve bilginin yanında deney ve tecrübeye

---

[1] İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, Beyrut:Dâru's-Sadr 1990, c. V, s. 326.
[2] Ebu'l-Hüseyn Ahmed b. Fâris b. Zekeriyyâ, *Mucmelu'l-Lugat*, thk. Züheyr Abdulmuhsin Sultan, Beyrut: Medresetü'r-Risâle 1986, c. I, s. 202.
[3] Ebu Nasr İsmail b. Hammâ Cevherî, *es-Sıhah*, thk. Ahmed Abdulgafûr Attâr, Beyrut: Dâru'l-İlmi li'l-Melâyîn 1990, c. III, s. 871.
[4] Ebu Bekir Ahmed b. Ali b. Sâbit el-Hatip el-Bağdâdî, *Kitâbü'l-Kifâye fî İlmi'r-Rivâye*, Beyrut: Dâru'Kütübi'l-İlmiyye 1988, s. 312.
[5] M. Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul:MEB Basımevi 1983, II,19.
[6] Mesut İdriz, "İslâm Eğitim Yaşamında İcâzet Geleneği", *Değerler Eğitim Dergisi*, 2003, 1/3, s. 175.
[7] M. Zeki Pakalın, *a.g.e.,* s. 19-20.

dayanan tıp, eczacılık ve riyâzî ilimler konusunda verilen Fennî İcâzet olmak üzere beş çeşittir.[8] İslam dünyasında icâzet geleneğinin köklü bir geçmişi vardır. Kapsamı ve üslubu bakımından bir eğitim ve öğretim düzeni içinde edinilen bilgileri, rivâyetleri veya bunların yazılı kayıtlarını nakletme yetkisi veren belgenin ilk örneği hicrî 3. asrın sonlarına doğru Kadı İsmail b. el-Cehdâmî tarafından Hanefi kadılarından Ebû Ca'fer Ahmed b. İshâk b. el-Bühlûl et-Tenûhî el-Enbârî (ö. 318/930) için yazılmıştır.[9] İcâzet kelimesi ilk olarak hadis alanında 'hadis rivayetine sözlü veya yazılı izin verme ve rivâyet hakkını devretme anlamında kullanılmıştır. Daha sonra hadis dışındaki alanlarda da kullanılmaya başlanmış, zamanla 'icâzetü'l-fetva, icâzetü'l-fıkıh, icâzetü't-tedrîs, icâzetü't-tıp, icâzetü'l-ferâiz, icazetü'l-hisâb, icâzetü'l-hat, icâzetü't-tarîk' gibi terkipler oluşmuştur.[10] Bu gelenek hicri dördüncü asırdan sonra bütün İslam coğrafyasında eğitim alanında uygulanagelen bir pratik haline dönüşmüştür.[11]

a. Hüsn-i Hat Sanatı İcâzeti

Hat sanatı, kendine has usûl ve kâidelerle hoca-talebe ilişkisi içerisinde öğrenilen bir güzel sanat dalıdır. Hat sanatı, icâzetli bir hoca tarafından talebeye müfredât ve mürekkebât denilen iki safhada öğretilir. Müfredât safhasında, sülüs ve nesih yazı çeşitlerinde talebeye teberrüken "Rabbi yessir" duası yazdırılır. Bu başlangıçla, talebenin hat sanatına olan kabiliyeti, ilgisi ve sabrı ölçülür. "Rabbi Yessir" meşkinden sonra harfler teker teker ölçülü bir şekilde yazılıp gösterilerek öğretilir. Hoca, harf üzerinde gerekli açıklamaları yapar ve talebenin harfi her gösterişinde eksik ve hatalı kısımları kendisine îzâh edip, yazarak gösterir. Aynı gövdeye sahip (be, te, se gibi) harfler tekrarlanmaz ve yazdırılmaz. Harflerden sonra talebeye "be" harfinden başlayarak, harflerin birbirleriyle birleşimleri yazılarak öğretilir. "He" harfinin birleşimleri ile müfredât meşki tamamlanmış olur.

Mürekkebât ikinci safhadır. Talebeye harflerin nasıl terkîb ve tertip edileceğinin öğretildiği bu safha, cümleler halinde verilen Besmele, çe-

---

[8] Cemil Akpınar, "İcâzet", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2000, c. XXI, s. 394-398.
[9] Cemil Akpınar, *a.g.m.*, s. 394; Bkz. Ebubekir Sifil, "İbnü'l-Bühlûl", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1999, c.XX, s. 536-537.
[10] Cemil Akpınar, *a.g.m.*, s. 393
[11] Mesut İdriz, *a.g.m.*, s. 177.

şitli âyet-i kerîme ve hadîs-i şerifler, ebced hurufâtı, Hilye-i Hâkânî, Kasîde-i Bürde, Kasîde-i Elfiyye vb. gibi örnek metinlerin talebe tarafından taklîd edilerek yazılmasıdır. Bu merhalenin gayesi, talebeye kelimeler, cümleler içindeki harflerin uyum ve estetiğini sağlayabilme yeteneğini kazandırmaktır. Talebe, metinlerdeki düz satır, istifli satır, dâirevî, beyzî, müsennâ gibi çalışmalar ile istif kabiliyetini geliştirir.

Mürekkebât meşkini tamamlayan talebe icâzet almaya hak kazanmıştır. Hocası, talebesine hat üstatlarının veya kendi yazdığı yazılardan birisini taklîden yazdırır; ya da talebe hilye-i şerif veya bir metin yazar. Yazılan yazının altına hocası veya hocası ile beraber tasdik ettiğini belirten bir veya birkaç hattat icâzet metinlerini yazarlar. Böylece talebe hüsn-i hat icâzetnâmesini almış olur. Hüsn-i hat icâzetnâmesi alan hattat, yazı yazmaya ve talebe yetiştirmeye ehil olduğunun belgelenmesiyle, hocasından itibaren bağlı olup nisbet edildiği hattatlar silsilesinin bir halkası olur. İcâzetnâmesi ve nisbet edildiği hattatlar silsilesi olmayan kişinin, hat sanatı olarak yazdıklarına da ehemmiyet verilmez.

b. Hattat Hamid Aytaç (d.1893-ö. 1982)

Asıl adı Musa Azmi olan Hattat Hamid Aytaç 1893 yılında Diyarbakır'da dünyaya geldi. Babası Azmizâde kasap Zülfikâr Ağa, annesi Menteha Hanım'dır. Soyu Cafer b. Ebî Talib'e (r.a.) dayanmaktadır.[12] Babasının dedesi Âdem Âmidî'de hattat olan Hamid Aytaç'ın ilk hüsn-i hat hocası birinci dönem Diyarbakır milletvekili olan hattat Mustafa Âkif Tütenk'tir. Diyarbakır Askerî Rüşdiyesi'nde Hoca Vâhid Efendi'den Rik'a; Jandarma Kolağalarından Ahmed Hilmi Efendi'den sülüs meşk etti. Kovası sağır imamı Said Efendi'den ve akrabası ve idâdî hüsn-i hat hocası olan Abdüsselam Efendi'den meşk etti. Rüşdiye yıllarında, Ressam Hoca Ali Rıza mektebinden Ressam Hilmi Efendi'den resim öğrendi.

Hattat Hamid Aytaç 1906 yılında tahsiline devam etmek için İstanbul'a gitti ve "Medresetü'l-Kudât"a yani Hukuk Fakültesi'ne kaydını yaptırdı. Bir yıl sonra "Sanayi-i Nefîse" yani Güzel Sanatlar Akademisi'ne kaydoldu. Aynı yıl babası vefat edince tahsili yarıda kaldı. Maarif Nezâreti'nin (Milli Eğitim Bakanlığı) açtığı imtihanı kazandı, lâkin

[12] Talebesi Ammar Abdülgınâ er-Rifâî'nin ifâdesi.

resmî dairelerde işe başlama yaşı yirmi yaş olduğundan kendisi on sekiz yaşında olduğu için işe alınmadı. Gülşen-i Maarif Mektebi'nde yazı muallimi oldu. Muallim olduğu dönemde Hattat Hacı Nâzif Efendi'den (1846-1913) meşk etti. 1909 yılında Rusûmât (Gümrük) Matbaası'na tayin oldu. Bir yıl sonra Mekteb-i Harbiye Matbaası'na, daha sonra yedi yıl çalıştığı Erkân-ı Harbiye Matbaası'na tayin oldu. Burada çalışırken Fatma Gülten hanımla evlendi ve Rezzan isminde bir kızları oldu.

Erkân-ı Harbiye Matbaası'nda çalışırken I. Dünya Savaşı çıktı ve Hattat Hamid, Yıldırım Orduları emrinde, haritalar üzerinde çalışmak üzere Almanya'ya gönderildi. İstanbul'a döndükten sonra Nuruosmâniye Caddesi'nde "Hattat Hamid Yazı Evi"ni açtı. Yazı Evi'ni daha sonra Ankara Caddesi'nde, daha önceleri Hattat Ârif Hikmet Bey'in olduğu yere taşıdı. 1918 yılında Hattat Ârif Hikmet Bey'in hanımı Âdile Hanım'la ikinci evliliğini yaptı.

Harf inkilâbından sonra da hüsn-i hat sanatını bırakmadı. 1960 yılında Paşabahçe Şişe ve Cam Fabrikası'nda yazı işine girdi ve 1975 yılında emekli oldu.Hattat Hamid Aytaç, Sirkeci'de Reşit Efendi hanının bir odasında yaşamına devam ederken, rahatsızlığından dolayı 29 Nisan 1980 tarihinde Haydarpaşa Numûne Hastanesi'ne kaldırıldı. 18 Mayıs 1982 tarihinde arkasında yetiştirdiği talebelerini ve sayısız eserlerini bırakarak vefat etti ve Karacaahmet Mezarlığı'na defnedildi.[13]

c. Hattat Hamid Aytaç'ın Verdiği İcâzetler Konusundaki İddialar

Hattat Hamid Aytaç'tan icâzetnâme alan bazı hattatların iddiasına göre, kendileriyle birlikte Hattat Hamit Aytaç'tan hak ederek icâzetnâme alanlar bir elin parmaklarından azdır. Diğer icâzetnâme alan kişiler ise, Hattat Hamid Aytaç'ın Numûne Hastanesi'ne yatırıldığı dönemde şuurunda altı aylık bir bunama ve kayıp olduğu zaman, bu zafiyetten istifâde ederek ücret mukâbili icâzetnâmelerini aldıkları için, aldıkları icâzetnâmelerin herhangi bir hükmü ve geçerliliği olmadığı şeklindedir. Aynı iddia sahipleri, icâzet aldıklarını söyleyen diğer hattatları Hattat

[13] Bkz. İsmail Yazıcı, *Hattat Hamid Aytaç Kitabı*, İstanbul 2008, s. 13-53; Bkz. Süleyman Berk, *Hattat Hâmid Aytaç Hayatı San'atı ve Eserleri*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Erzurum 1994, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).

Hamid Aytaç'ın yanında hiç görmediklerini ifâde ederek, kendi şâhidlikleri ile sözlerinin doğru olduğunu söylemektedirler.

Yine aynı iddia sahipleri; "icâzetnâme metinleri mutlaka Besmele ile başlamalı sonra sırasıyla Allah'a hamd, Rasûlüne salavât, icâzete konu levha, icâzet alanın açık ismi ve yazdıklarına imza atmaya icâzet verildiğinin beyânı, duâ, icâzet verenin ismi ve icâzet verildiği tarih icâzetnâmede olmalıdır" demektedirler. Bu sıralama ile yazılmayan icâzetnâmeleri de kabul etmemektedirler.

Bu iddiaları ortaya atanların maksatlarını ve hedefledikleri maddî ve manevî konuları, üzerlerinde herhangi bir yorum yapmadan değerlendirmelerimize geçiyoruz:

Hattat Hamid Aytaç'ın Mayıs 1980 ilâ vefâtı olan Mayıs 1982 tarihleri arasında, Numûne Hastahanesi'nde veya atölyesinde iki yıl boyunca kendisiyle bizzat ilgilenen İsmail Yazıcı[14] ile yaptığımız görüşmelerde, iddia edildiği gibi Hattat Hamid Aytaç'ın şuûrunda hiçbir zaman bulanıklık olmadığını kendisi kesin bir dille ve defalarca ifâde etmişlerdir. Konuyla alâkalı görüştüğümüz Hattat Hamid Aytaç'ın diğer talebeleri de kendisinin hiçbir zaman şuûrunda bulanıklık meydan gelmediğini, aksine, hastahanede kendisini ziyaret ettikleri zaman, Arapça ve Farsça çok uzun şiirleri dahi hafızasından hiç zorlanmadan okuduğunu beyan etmektedirler.

Diğer yandan şuûru yerinde olmayan birisinin girift icâzet metinlerini düzgün cümleler kurarak yazabilmesi veya şuûru yerinde olmadığı halde farkında olmadığı maddî bir karşılıkla bunu yapabilmesi iddiası ise akıllı insanların asla kabul edebileceği bir şey değildir. Ayrıca verilen icâzetnâmelerin 30 tanesi (ulaşabildiğimiz) Hattat Hamid Aytaç'ın sağlıklı olduğu günlerde, 1980 yılı öncesi verdiği icâzetnâmelerdir.

Hamid Aytaç'ın yazdığı icâzetnâmelerde görüleceği üzere, iddia edildiği gibi icâzetnâme metinlerinde; Besmele, Hamdele, Salvele v. s. kalıp cümleler kullanılmamıştır. Hattat Hamid'in verdiği icâzetnâmeler göstermektedir ki, hattat icâzet verirken yazacağı ifâdeleri ve kullandığı dili değiştirebilir, cümleleri uzun veya kısa kurabilir, kendine göre özel bir metin de hazırlayabilir. Bazen icâzetnâme tamamen Arapça yazılan

[14] "*Hattat Hamid Aytaç Kitabı*" yazarı.

Besmele, Hamdele, Salvele, icazet verilenin ismi, duâ, icâzet verenin ismi ve hicrî tarih; bazen Hamdele ve Salvele Arapça, icâzet verilenin ismi, duâ, icâzet verenin ismi ve hicrî tarih Türkçe; bazen icâzet verilenin ismi, icâzet verenin ismi ve mîlâdî târih Arapça; bazen "Eceztü" "İcâzet verdim" diye başlayan Arapça kısa bir metinle olabilir. İcâzet veren hattat, duâ kısmı hâriç tamamen Türkçe'den oluşan bir icâzetnâme metni yazabileceği gibi, icâzetnâme verdiği kişinin ismini hüsn-i hat sanatı ile yazıp, altına takdirlerini belirterek de icâzet verebilir. Hatta sadece bir cümle hâlinde, "Eceztü fülânen ve ene'l-fakîr Hâmidü'l-Âmidî sene" Yani "Falancaya icâzet verdim, Ben fakîr Hâmidü'l-Âmidî sene" yazması dahi icâzetnâme olarak yeterlidir.

Bir hattat, baştan sona kendisinde meşkeden talebesine icâzet verebileceği gibi (Hattat Ahmet Fatih Andı, Hattat Turan Sevgili gibi), başka bir hattatta başlayıp, kendisinde ikmâl eden talebesine (Hattat Saim Özel, Hattat Ali Rüştü Oran gibi), başka bir hattatta meşkedip ikmâl eden lâkin çeşitli nedenlerle (üstadının hastalığı, vefatı, hicreti vs.) icâzetini alamayana veya başka bir hattattan icâzet almış kişiye (Hattat Hâşim Bağdâdî, Hattat Hüseyin Tâhâ gibi) icâzetnâme verilebileceği görülmektedir.

İddia sahiplerinin, "biz icâzet alan bu şahısları Hattat Hamid'in yanında hiç görmedik" sözlerine gelince; Kendileriyle görüşme imkânı bulduğumuz Hattat Hamid Aytaç'tan icâzet alan hattatlara, "Sizin tanıdığınız başka icâzet almış hattatlar var mı?" diye sorduğumuzda hemen hemen her hattat ancak beş ilâ on arası farklı isimler söyleyebilmişlerdir. Bunun sebebi, aradan uzun yılların geçmesi ile isimlerin unutulmuş olması veya Hattat Hamid Aytaç'ın seksen yıla ulaşan hat sanatı hayatında, farklı dönemlerde farklı talebelerinin olmasıdır. Diğer yandan Hattat Hamid'in talebelerinin ders aldığı günlerin farklı olması, İstanbul dışındaki bazı talebelerin mektupla ders alması ve İstanbul'a geldiklerinde farklı zaman dilimlerinde Hattat Hamid ile görüşmeleri söz konusudur.

d. Hattat Hamid Aytaç'ın Verdiği İcâzetnâmelerin Şekil ve Muhtevâ Özellikleri

Hattat Hamid'in verdiği icâzetnâmeler şekil olarak, icâzetnâme veri-

lecek talebenin sülüs ve nesih hüsn-i hat çeşiti ile yazdığı hilye-i şerifenin altındaki koltuk kısmına; sülüs ve nesih yazı çeşidi ile yazılan bir kıt'anın alt kısmına; sülüs ile müdevver yazılmış bir kıt'anın alt kısmına; sülüs ile yazılmış istifli bir kıt'anın alt kısmına; Kûfî, sülüs, nesih, ta'lik, dîvânî ve celî dîvânî yazı çeşitleriyle yazılmış bir levhanın alt kısmına; sadece celî sülüs ile yazılmış bir kıt'anın alt kısmına; muhakkak, nesih, sülüs, talik ve rik'a yazı çeşitleriyle yazılmış bir levhanın alt kısmına; icâzet verilecek talebenin sülüs yazı çeşidi ile yazılmış isminin alt kısmına ve talebenin yazıları incelendikten sonra müstakil olarak yazılmış icâzetnâmelerden oluşmaktadır.

İcâzetnâmelerde kullanılan dil, sadece Arapça yanında, besmele, hamdele, salvele, icâzet verenin ismi, duâ ve tarih Arapça, diğer kısımları Türkçe'dirr. Hattat Hamid'in Arap talebelerine verdiği icâzetnâmelerdeki dil tamamen Arapça olurken, Türk talebelerine verdiği icâzetlerde, tamamı Arapça metinler yer aldığı gibi, başlangıcı ve sonu Arapça veya sadece sonu Arapça, diğer kısımları Türkçe olan metinler de bulunmaktadır. Tamamı Arapça olan icâzetnâme metinlerinin sayısı yirmi yedi, Arapça ve Türkçe'nin beraber kullanıldığı icâzetnâme metinleri sekiz tanedir.

Hattat Hamid yazdığı icâzetnâme metinlerinde, aynı kalıpları kullanıp tekrar etmekten kaçınmış, farklı başlangıçlarla ve farklı içeriklerle çeşitli icâzetnâme metinleri yazmıştır. Hattat Hamid'in verdiği icâzetnâmelerden ulaşabildiğimiz otuz beş tanesinden icâzetnâme metinleri Besmele ile başlayanların sayısı dokuz, hamdele ile başlayanların sayısı da dokuzdur. Besmele, hamdele ve salvelenin beraber olduğu icâzetnâme metinleri sadece beş tanedir. "Eceztü" yani izin verdim kelimesi ile başlayan icâzetnâme metinlerinin sayısı on, talebe isminin altına yazılan ve "ilâ veledi" ile başlayan icâzetnâme bir tanedir.

Hattat Hamid'in verdiği icâzetnâme metinleri "Eceztü" ile başlayan iki satırdan ibâret olabildiği gibi, talebesinin meziyetlerini sıraladığı ve takdirlerini ifâde ettiği, duâlarını ziyâdeleştirdiği uzun metinlerden de oluşabilmektedir. Bazen talebesinin hangi hüsn-i hat çeşitlerinde muvaffak olduğunu tek tek sıralarken, çoğu zaman hangi hat sanatı çeşitlerinde icâzet verdiğini belirtmemiş, icâzet verdiği levha veya kıt'adaki yazı çeşitleriyle sınırlı olduğuna işâret etmiştir.

Hattat Hamid icâzetnâme verdiği talebesinin ismini icâzetnâmeye künyesi ile birlikte tam yazmaktadır. Kendi ismini ise çoğunlukla "Hâmidü'l-Âmidî" şeklinde yazarken, dört icâzetnâmeye asıl ismi olan Musâ Azmî'yi, "Mûsâ Azmî el-ma'rûf bi-Hâmidi'l-Âmidî" olarak ve bir icâzetnâmeye de "Hâmid Azmî el-Âmidî" şeklinde yazmıştır. İcâzetnâmelerdeki tarih genellikle hicrî tarihtir, yalnız iki icâzetnâmede mîlâdî tarih yazılmıştır.

e. Hattat Hamid Aytaç'ın İcâzetnâme Verdiği Hattatlar

Bir asra yakın bereketli bir ömür yaşamış Hattat Hamid Aytaç'ın sayısız talebesi olduğu muhakkaktır. Kendisinden icâzet alan talebeleri dışında; Muhsin Demirel, Hüsrev Subaşı, Savaş Çevik, Habib Akbulut, Hüseyin Gündaş gibi, kendisinden meşk etmiş veya meşkini tamamlamış, lâkin çeşitli nedenlerle icâzet alamamış talebeleri de mevcuttur.

Hattat Hamid Aytaç tespit edebildiğimiz 42 kişiye icâzetnâme vermiştir. Büyük çoğunluğunu belgeleriyle ilk defa ortaya çıkardığımız icâzetnâme alan hattatların yirmisi Türk, yirmi biri Arap ve biri Japon'dur. Japon Maçiko Nagata, Musul'lu Cennet ve Musul'lu Ferah icâzetnâme alan bayan hattatelerdir. Aşağıda kısaca hayat hikâyelerini, icâzetnâme metinlerini ve eklerde icâzetnâme fotoğraflarını verdiğimiz hattatlar dışında, yalnız isimlerini verdiğimiz hattatlarda bulunmaktadır. Kaynaklarda isimlerini tespit edemediğimiz veya hayat hikâyelerine değinemediğimiz hattatlardan; Ziya Aydın, Şemmâ el-Halebî, Japon Maçiko Nagata, Hattat Hamid Aytaç'ın kendisiyle yapılan röportajda bizzat kendisinin ifâde ettiği isimlerdir. Özgeçmişlerini verdiğimiz ama icazetlerine ulaşamadığımız hattatlar Abdülkerîm Hüseyin er-Ramazan ve Mervânü'l-Harbî'dir. Hayat hikâyesine ve icâzetnâmesine ulaşamadığımız hattat Abdulvahab Avanoğlu ismi icâzet aldığına şâhid olan Hattat Salah Şirzâd tarafından ifâde edilmiştir.[15]

2. Hattat Hamid Aytaç'ın İcâzetnâme Verdiği Hattatlar

1. Haşim Muhammed el-Bağdâdî (d. 1917-ö. 1973)

Asıl adı Ebû Râkım Hâşim b. Muhammed b. Dirbâs el-Kaysî el-Bağdâdî, 1917 yılında Bağdat'ta dünyaya geldi. Bağdat'ın önde gelen

[15] 21.5.2019 tarihinde kendisiyle yapılan söyleşi.

hattatlarından Muhammed Ali Sâbir'den meşk etti. Arkadaşı Hattat Abdülkerîm Rif'at'tan Arap tezyînâtını öğrendi. Osmanlı üslûbunda eserler ortaya koyan Molla Ali el-Fazlî'nin yanında hat eğitimini tamamlayarak 1943 yılında icâzetnâmesini aldı. 1944'te Mısır'a gitti ve aynı yıl Mısırlı iki hattat Muhammed Hüsnî ve Seyyid İbrâhim Efendi'den icâzet aldı. 1950 yılında yazdığı bir hilye-i şerife ile Hamid Aytaç'ın takdirleriyle kendisinden icâzet aldı. 1973 yılında vefat etti.[16]

Hâşim Bağdâdî'nin, Hattat Hamid Aytaç'tan aldığı 1370/1950 tarihli icâzetnâmenin metni:

بسم الله الرحمن الرحيم الله ولي التوفيق و هو نعم الرفيق و بعد فلما كان نامق هذه القطعة الميمونة المباركة اعني به السيد هاشم محمد البغدادى و قد رأيت قواعد هذه القطعة لمراسم البراعة المرغوبة على القواعد المرضية يعنى مرسومه على حدود واضع الاصل اجزت ان يكتب اسمه تحت مكتوباته زاد الله عمره و معرفته آمين و انا المذنب موسى عزمى المعروف بحامد الآمدى غفر الله ذنوبهما سنة هجرية ١٣٧٠

"Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. Başarıyı sağlayan Allah'tır, O, en iyi dost ve en iyi yardımcıdır. Bundan sonra ne zamanki bu mübârek ve kısmetli kıt'ayı güzelce yazan, kastettiğim Hâşim Muhammed el-Bağdâdî'dir, bu kıtanın kurallarını, istenilen üstün yetenekte düzenlemeler için razı olunan esaslar üzerine gördüm, yani asıl kurallar üzerine yazıldığını gördüm, yazdıklarının altına ismini yazmasına icâzet verdim. Allah ömrünü ve marifetini ziyâdeleştirsin. Âmîn. Ben günahkâr, Hâmidü'l-Âmidî diye maruf Musa Azmî. Allah her ikisinin günahlarını bağışlasın. Hicrî sene 1370." **EK 1**

2. Muhammed Sâlih el-Musûlî (d. 1894-ö. 1975)

1894 yılında Irak'ın Musul şehrinde dünyaya geldi. Hüsn-i hat sanatında ilk Muhammed Dervîş el-Berveşkî'den istifâde etti. Bağdat'a yerleştikten sonra, 1947 yılında Hattat Muhammed Tâhir el-Kürdî el-Mekkî, Hattat Muhammed Sâlih es-Sa'dî'den istifâde etti ve es-Sa'dî'den icâzetini aldı. 1952 yılında Hattat Hamid Aytaç'tan icâzet aldı. 1975 yılında vefat etti.[17]

Hattat Muhammed Salih el-Musûlî'nin, Hattat Hamid Aytaç'tan

---

[16] Yusuf Zennûn, "Hâşim Muhammed el-Bağdâdî", *TDVİA,* İstanbul 1997, c. XVI, s. 409-410.

[17] Fatih Hasan Hattâb, *Hattatların Kılavuzu,* Arap Süsleme ve Hat Sanatı Irak Kültür Merkezi, Bağdat 2013, c. 1, s. 25-26.

1371/1952 yılında aldığı icâzetnâmenin metni:

باسمه ربي عز و جل لما صارت هذه القطعة المباركة محمد صالح الشيخ علي الموصلى بالاجازة اولى أذنت له كما أذن العارفون فأنا الفقير حامد الآمدى غفر لهما ١٣٧١

"Rabbim azze ve celle'nin adı ile. Muhammed Salih eş-Şeyh Ali el-Mavsılî bu mübarek kıt'ayı icâzete lâyık yazdığında, ona âriflerin izin verdiği gibi izin verdim. Ben fakir Hâmidü'l-Âmidî. Her ikisinin günahları bağışlansın. 1371." **EK 2**

3. Hâzim Azvü Mecîd (d. 1933-ö. 2005)

1933 yılında Irak'ın Musul şehrinde doğdu. Bağdat Üniversitesi Yüksek Ziraat Enstitüsü'nden 1955 yılında mezun oldu. Emekli olduğu 1984 yılına kadar ziraat mühendisi olarak çalıştı. Hüsn-i hat sanatında Hattat Hâşim el-Bağdâdî'den ve Hattat Muhammed Salih eş-Şeyh'ten istifade etti. Hattat Hamid Aytaç'tan 1965 yılında icâzetnâme aldı. 2005 yılında vefat etti.[18]

Hattat Mecîd'in, Hattat Hamid Aytaç'tan aldığı 1965 tarihli icâzetnâmesinin metni:

الى ولدى و تلميذى حازم عزو مجيد ارجو لك مستقبلا لائقا فى الخط و الله يوفق حامد الآمدى ١٩٦٥/٨/٢٠

"*Evlâdım ve öğrencim Hâzim Azvü Mecîd'e. Sana hat sanatında iyi bir gelecek temenni ediyorum, Allah muvaffak eylesin. Hâmidü'l-Âmidî. 20/8/1965.*" **EK 3**

4. Yusuf Zennûn (d. 1931)

1931 yılında Musul'da doğdu. 1962-69 yılları arasında Arap Hat Sanatı ve Eğitimi konusunda Öğretmen Enstitüsü'nde ders gördü. 1963 yılında Mısır'a gitti ve Mısırlı Hattat Muhammed Hüsni ve Hattat Seyyid Muhammed İbrahim'den istifâde etti. 1966 yılında Hattat Hamid'den icâzet aldı. Irak'ta hüsn-i hat çalışmalarına devam etmektedir.[19]

Hattat Yusuf Zennûn'un, Hattat Hamid Aytaç'tan aldığı1386/1966 tarihli icâzetnâmenin metni:

اجزت بوضع الكتبة لنامق هذه القطعة المرغوبة مولانا يوسف ذنون الموصلى زاد الله عمره و

[18] Abdurrezzâk Cafer el-Hamdânî, *Muâsır Musullu Hattatlar*, Musul Ün. Yayınları, Musul 2011, s. 53-58.

[19] https://www.al-sharq.com/article/05/07/2015/يوسف-ذنون-فقيه-الخط-العربي-وعاشق-التراث Erişim tarihi: 15.5.2019

معرفته و انا معلمه الفقير حامد الآمدى غفر الله ذنوبهما و ستر عيوبهما آمين و ذلك في ربيع الاول سنة ١٣٨٦

"Bu beğenilen kıt'ayı güzel yazan Musul'lu Yusuf Zennûn Efendi'ye imza atması için icâzet verdim. Allah ömrünü ve marifetini ziyâdeleştirsin. Ben onun fakîr muallimi Hâmidü'l-Âmidî.1386" **EK 4**

5. Ali Rüştü Oran (d. 1925-ö. 1998)

1925 yılında Çanakkale'nin Biga ilçesinde dünyaya geldi. 1937 yılında ailesiyle Bursa'ya göçtü. Memuriyeti îcâbı İstanbul'a yerleşti. 1960 yılında Hattat Halim Özyazıcı'da meşke başladı. Hocasının vefatı üzerine Hattat Hamid Aytaç'tan hüsn-i hat derslerine devam ederek icâzetini aldı. 1975 yılında emekli oldu. 1998 yılında vefat etti ve Kazlı Çeşme Mezarlığı'nda defnedildi.[20]

Hattat Oran'ın, Hattat Hamid Aytaç'tan aldığı 1391/1971 tarihli icâzetnâmesinin metni:

اليم قضا نتيجه سى افول ايدن مرحوم و مغفور حاجى حليم أوز يازيجى دن صوكره فقيره دوام ايدن زراعت بانقه سي غيور مأمورلرندن على رشدى أفندى يه حسن خطه كوستردیکی غيرت و اهتمامنه بناء ناچيزانه بو ايجازتى ويردم جناب حق علم و كمالنى مزداد و طول عمرله معمر ايله سين انا الفقير حامد الآمدى غفر الله ذنوبهم و نور الله قلوبهم آمين سنة هجرية ١٣٩١

"Elim kazâ neticesi ufûl eden merhum ve mağfur Hacı Halîm Özyazıcı'dan sonra fakire devam eden Ziraat Bankası gayyûr me'murlarından Ali Rüşdi Efendi'ye hüsn-i hatta gösterdiği gayret ve ihtimâmına binâen nâcizâne bu icâzeti verdim. Cenâb-ı Hak ilm u kemâlini müzdâd ve tûl-i ömürle mu'ammer eylesin. Ben fakîr Hâmidü'l-Âmidî. Allah onların günahlarını bağışlasın ve kalplerini nurlandırsın. Âmîn. Hicrî sene 1391." **EK 5**

6. Ahmet Fatih Andı

Adana doğumlu olan Ahmet Fatih Andı, Hattat Hamid Aytaç'tan 15 yıl meşk ederek, 1971 yılında icâzetnâmesini aldı. Solak olan Ahmet Fatih Andı, İstanbul'da çalışmalarına devam etmektedir.[21]

Hattat Andı'nın, Hattat Hamid Aytaç'tan aldığı 1391/1971 tarihli icâzetnâmenin metni:

[20] https://www.ketebe.org/sanatkar/ali-rustu-oran-129 Erişim tarihi: 21.5.2019
[21] http://www.kalem-guzeli.org/index.php?go=main&KNO=210 Erişim tarihi: 21.5.2019

الحمد لله رب العالمين الصلاة و السلام على سيدنا محمد و على اله و صحبه اجمعين خط صنعتنك روحلريمزده چزديكى آهنك علويسنك اولمزلكنى ياشاته جق اللردن بريده الحاج احمد فاتح ده تجلى ايدييور اميديمك فوقنده قابليتنى كورمكله افتخارمك بر سند مؤيدى و رحمته وسيله اجازتنى وريبورم يورودیکی اصابتلى يولده الله موفق ايله سين آمين سنة هجرية ١٣٩١ انا معلمه الفقير حامد الآمدى غفر الله ذنوبهم و ستر عيوبهم فى رمضان المبارك

"Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamdolsun. Salât ve selâm Efendimiz Muhammed'e, âilesine ve ashabının hepsinin üzerine olsun. Hat sanatının ruhlarımızda çizdiği âheng-i ulvîsinin ölmezliğini yaşatacak ellerden biri de El-Hâc Ahmed Fâtih'de tecellî ediyor. Ümidimin fevkinde kâbiliyyetini görmekle iftihârımın bir sened-i müeyyedi ve rahmete vesîle icâzetini veriyorum. Yürüdüğü isâbetli yolda Allah muvaffak eylesin. Âmîn. Sene hicrî 1391. Ben fakîr muallimi Hâmidü'l-Âmidî. Mübârek Ramazan ayında Allah onların günahlarını bağışlasın ve ayıplarını örtsün." **EK 6**

7. Hasan Çelebi (d. 1937)

1937 yılında Erzurum'un Oltu ilçesinin İnci Köyü'nde doğdu. 1954 yılında İstanbul'a gitti. Üçbaş ve Çinili medreselerinde Arapça ve dînî eğitim aldıktan sonra 1956 yılında Üsküdar Mihrimâh Sultan Camii'ne müezzin oldu. 1960'da müezzinlik yapmak üzere Artvin'in Yusufeli ilçesine gitti. 1963'te tekrar İstanbul'a döndü ve Üsküdar'da Mehmed Said Efendi Camii'ne imam oldu. 1964 yılında Hattat Halim Özyazıcı'dan meşke başladı, aynı yıl hocasının vefatı üzerine, Hattat Hamid Aytaç'ta hat sanatı derslerine devam etti. 1971 yılında Hattat Hamid Aytaç'tan icâzetini aldı. İstanbul'da hat sanatı çalışmalarına devam etmektedir.[22]

Hattat Çelebi'nin, Hattat Hamid Aytaç'tan aldığı 1391/1971 tarihli icâzetnâmenin metni:

قهرمان ارضرومك قيمتلى اولادى اسكدار شيخ جامعشريفنك متقى امامى ترزيلكده ماهر حسن چلبى اولادمزه حسن خطه اولان دقت و اهتمامنه بناء ناچيز بو اجازتى ويردم الله غيرت و علمنى مزداد و يورودیکی نافع يوللرده موفق بالخير ايله سين معلمه الفقير حامد الآمدى غفر الله ذنوبهم و نور الله قلوبهم آمين ١٣٩١

"*Kahraman Erzumun'un kıymetli evlâdı, Üsküdar Şeyh Camii Şerifi'nin müttakî imamı, terzilikte mâhir Hasan Çelebi evlâdımıza hüsn-i*

[22] Bkz. Hilal Kazan, *Hasan Çelebi*, İTO İstanbul 2013, s. 27-91.

hatta olan dikkat ve ihtimamına binâen nâçîz bu icâzeti verdim. Allah gayret ve ilmini müzdâd ve yürüdüğü nâfi' yollarda muvaffak bi'l-hayr eylesin. Onun fakîr muallimi Hâmidü'l-Âmidî. Allah onların günahlarını bağışlasın ve kalplerini nurlandırsın. Âmîn. 1391." **EK 7**

8. Hüseyin Tâhâ (d. 1934)

Asıl ismi Ebu Mervan Osman b. Abduh b. Hüseyin b. Tâhâ el-Halebi'dir. 1934 yılında Suriye'nin Halep şehrinin bir Türkmen köyü olan Sandi'de dünyaya geldi. Hüsn-i hat konusunda Halep'te Muhammed Ali Mevlevî ve İbrâhim er-Rifâ'î'den meşk etti. Şam'da Muhammed Bedevî ed-Dîrânî ve Hâşim el-Bağdâdî'den de dersler aldı. Hüsn-i Hat icâzetini 1973 yılında Hattat Hamid Aytaç'tan aldı. Suudî Arabistan'da hüsn-i hat çalışmalarına devam etmektedir.[23]

Suriyeli Hattat Hüseyin Tâhâ'nın, Hattat Hamid Aytaç'tan aldığı 1973 tarihli icâzetnâmenin metni:

بعد ان اطلعت على نماذج عدة من الخطاط العربى ثلث نسخ فارسى ديوانى اجازة و خط الرقعة للخطاط السوري حسين طه وجدت انها كلها في مستوى لائق و عليه منحت له هذه الشهادة حامد الآمدى ١٩٧٣/٣/١٩

"Arap Hattat, Suriyeli Hattat Hüseyin Tâhâ'nın Sülüs, Nesih, Fârisî (Talik), Dîvânî, İcâze (Rika'a) ve Rik'a hat dallarındaki yazdığı çeşitli örnekleri inceledikten sonra, hepsinin çok iyi seviyede olduğunu gördüm ve bunun üzerine ona bu icâzetnâmeyi verdim. Hâmidü'l-Âmidî 19 Mart 1973." **EK 8**

9. Mahmûd Saîd el-Hevvârî (d. 1939-ö. 2010)

1939 yılında Dımaşk'ta dünyaya geldi. Şam beldelerinin hattatı kabul edilen Hattat Bedvî ed-Dîrânî'den (ö.1967) sekiz yıl meşketti ve 1966 yılında kendisinden icâzetnâme aldı. Hattat Hâşim Bağdâdî'den de istifâde etti ve ondan da icâzetnâme aldı. Hattat Hâmid Aytaç'tan icâzetini 1973 yılında aldı. Sülüs ve kûfi hat sanatı ile iki Kur'ân-ı Kerîm yazdı. 2010 yılında Dımaşk'ta vefat etti.

Hattat Mahmûd Saîd el-Hevvârî'nin, Hattat Hamid Aytaç'tan aldığı 1393/1973 tarihli icâzetnâmesinin metni:

شهادة فى الخط العربي

[23] http://kuranneslider.com/hattat-osman-taha-kimdir-_d652.html Erişim Tarihi: 15.5.2019

بعد ان اطلعت على نماذج عدة من الخط العربي ثلث نسخ فارسى ديوانى رقعة للخطاط الدمشقي محمود سعيد الهوارى وجدت انها كلها فى مستوى جيد و عليه منحت له هذه الشهادة.
استانبول ٢٠ جماذى الاخرة ١٣٩٣ ٢٠ تموز ١٩٧٣ الخطاط حامد الامدى

"Arabî Hattı İcâzetnâmesi

Dımaşk'li Hattat Mahmud Saîd el-Hevvârî'nin, Arabî hattının sülüs, nesih, fârisî, dîvânî rik'a hat örneklerini incelediğimde, hepsinde iyi seviyede olduğunu gördüm.Bunun üzerine ona bu icâzetnâmeyi verdim. İstanbul, 20 Cemâziyelevvel 1393/20 Temmuz 1973. Hattat Hâmidü'l-Âmidî." **EK 9**

10. Refet Kavukçu (d. 1930)

1930 yılında Erzincan'da doğdu. Kitabevi ve yayıncılıkla iştigal eden Refet Kavukçu, 1964 yılında Hattat Ali Rüştü Oran'dan meşke başladı ve 1966 yılında hüsn-i hat müfredâtını ve mürekkebâtını tamamladı. 1966 yılında Hattat Hamid Aytaç'tan meşke devam etti ve hat sanatı dersleri 1970 yılına kadar sürdü. Hattat Hamid Aytaç'tan 1974 yılında icâzetini aldı. Erzincan'da hat sanatı çalışmalarına devam etmektedir.[24]

Hattat Kavukçu'nun, Hattat Hamid Aytaç'tan aldığı 1394/1974 tarihli icâzetnâmenin metni:

بسم الله الرحمن الرحيم الحمد لله الذى علم بالقلم و صلى الله على سيدنا و مولينا محمد النبى الامى الاعلم و على آله و اصحابه البررة الكرام . يازى صنعتنك احيا و ادامه سنه خذمت ايدن رأفت قاوقجى افندى يه اميدميك فوقنده قابليتنه بناء و رحمته وسيله اجازتنى وريبورم . يوروديكى اصابتلى يولده الله موفق ايله سين آمين . انا معلمه الفقير حامد الآمدى غفر لهما سنة هجرية ١٣٩٤

"Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. Hamd, kalemle yazmayı öğreten Allah'adır. Allah, Seyyidimiz ve Efendimiz, en iyi bilen, ümmî nebî olan Muhammed'e, âline ve takvâ ehli, şerefli ashâbına salât eylesin. Yazı sanatının ihyâ ve idâmesine hizmet eden Refet Kavukçu Efendi'ye ümidimin fevkinde kâbiliyyetine binâen ve rahmete vesîle icâzetini veriyorum. Yürüdüğü isâbetli yolda Allah muvaffak eylesin. Âmîn. Ben onun fakîr muallimi Hâmidü'l-Âmidî. Allah her ikisini de bağışlasın. Hicrî sene 1394." **EK 10**

11. Mehdî el-Cubûrî (d. 1928-ö. 2015)

1928 yılında Irak'ın Remise şehrinde doğdu. Hattat Hâşim el-

[24] 18 Mayıs 2019 tarihinde kendisiyle yapılan söyleşi.

Bağdâdî'den istifâde etti. İranlı Hattat Zerrrîn'den icâzet aldı. Hattat Hâmid Aytaç'tan 1974 yılında icâzetini aldı. Irak Hattatlar Cemiyeti tarafından 1999 yılında Reîsü'l-Hattâtîn seçildi. 2015 yılında vefat etti.[25]

Hattat el-Cubûrî'nin, Hattat Hamid Aytaç'tan aldığı 1394/1974 tarihli icâzetnâmenin metni:

اجزت كاتب هذه اللوحة المباركة مهدى الجبورى انا الفقير لله حامد الآمدى غفر الله ذنوبهما سنة ١٣٩٤

"Bu mübârek levhayı yazan Mehdî el-Cubûri'ye icâzet verdim. Ben Allah'a muhtaç Hâmidü'l-Âmidî. Allah her ikisinin günahlarını bağışlasın. Sene 1394." **EK 11**

12. Abdülkerîm Hüseyin er-Ramazan (d. 1939)

1939 yılında Irak'ın Basra şehrinde doğdu. Basra Güzel Sanatlar Enstitüsü'nden mezun oldu. Hattat Hamid Aytaç'tan 1974 yılında icâzet aldı. Hattat Hâşim el-Bağdâdî'den istifâde etti. Basra'da hüsn-i hat çalışmalarına devam etmektedir.[26]

13. Sâdık Ali ed-Dûrî (d. 1942)

1942 yılında Irak'ın Samarra şehrinde doğdu. 1968 yılında Bağdat Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arap Dili'nden mezun oldu. 1970-1994 yılları arası Güzel Sanatlar Enstitüsü'nde ders verdi. Hattat Hâşim el-Bağdâdî'den istifâde etti. Hattat Hamid Aytaç'tan 1974 yılında icâzet aldı. Irak'ta hüsn-i hat çalışmalarına devam etmektedir.[27]

Hattat Sâdık Ali ed-Dûrî'nin, Hattat Hamid Aytaç'tan aldığı 1395/1974 tarihli icâzetnâmesinin metni:

اجزت بوضع الكتبة لكاتب هذه اللوحة المباركة صادق على الدورى و انا الفقير لله موسى عزمى المعروف بحامد الآمدى غفر الله ذنوبهم سنة هجرية ١٣٩٥

"Bu mübârek levhayı yazan Sâdık Alî ed-Dûri'ye imzasını atmaya icâzet verdim. Ben Allah'a muhtaç Hâmidü'l-Âmidî diye maruf Mûsâ Azmî. Allah onların günahlarını bağışlasın. Hicrî sene 1395." **EK 12**

14. Hüseyin Kutlu (d. 1949)

1949 yılında Konya'da doğdu. 1968 yılında İstanbul Üniversitesi

[25] Fatih Hasan Hattâb, *a.g.e.*, c. 1, s.175.
[26] Fatih Hasan Hattâb, *a.g.e.*, c. 1, s. 27.
[27] Fatih Hasan Hattâb, *a.g.e.*, c. 1, s. 135.

Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nü kaydoldu ve aynı yıl Sokullu Mehmet Paşa Camii'ne imam oldu. 1968 yılında Hattat Hamid Aytaç'tan meşke başladı ve 1974 yılında icâzetini aldı. Hat çalışmalarına İstanbul'da devam etmektedir.[28]

Hattat Kutlu'nun, Hattat Hamid Aytaç'tan aldığı 1395/1974 tarihli icâzetnâmenin metni:

بسم الله الرحمن الرحيم الحمد لله الذى علم بالقلم و صلى الله على سيدنا و مولينا محمد النبى الامي الاعلم و على اله و اصحابه البررة الكرام و بعد فلما كان كاتب هذه الحلية الشريفة المباركة اعنى به السيد حافظ حسين قوتلو افندى رايت هذه الحلية موافقا لمراسم البراعة المرغوبة على القواعد المرضية المقبولة يعنى مرسومة على حدود واضع الاصل اذنت و اجزت ان يكتب اسمه تحت مكتوباته زاد الله عمره و كماله آمين انا معلمه الفقير حامد الآمدى غفر الله ذنوبهما سنة هجرية ١٣٩٥

"Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. Hamd, insana kalemle yazmayı öğreten Allah'adır. Allah, seyyidimiz ve efendimiz en iyi bilen ümmî peygamber Muhammed'e, âilesine ve takvâ sahibi şerefli ashâbına salât eylesin. Bundan sonra ne zamanki bu mübârek ve şerefli hilyeyi yazan, kastettiğim Hafız Hüseyin Kutlu Efendi'dir, bu hilyeyi istenilen üstün yetenekte düzenlemeler için razı olunan esaslar üzerine gördüm, yani asıl kurallar üzerine yazıldığını gördüm, yazdıklarının altına ismini yazmasına icâzet ve izin verdim. Allah ömrünü ve kemâlini ziyadeleştirsin. Âmîn. Ben onun fakîr muallimi Hâmidü'l-Âmidî. Allah her ikisinin günahlarını bağışlasın. Hicrî sene 1395." **EK 13**

15. Mervânü'l-Harbî (d. 1954-ö. 2018)

1954 yılında Irak'ın Musul şehrinde dünyaya geldi. Musul Üniversitesi İlimler Fakültesi Kimya Bölümü'nden 1974 yılında mezun oldu. 1965 yılında Hattat Ali er-Râvî'den meşke başladı. Hattat Mehdî el-Cubûrî ve Hattat Sâdık ed-Dûrî'den istifâde etti. Mektupla Hattat Hamid Aytaç'tan hüsn-i hat dersine devam etti ve 1975 yılında kendisinden icâzetnâme aldı.1987 yılında Hattat Ali er-Râvî'den de icâzetnâme aldı. 2018 yılında vefat etti.[29]

16. Ferah Adnan Ahmed İzzet (d. 1962)

---

[28] Bkz. Salime Bera Kemikli, *Hattat Hüseyin Kutlu'nun Hayatı ve Eserleri,* Bursa Uludağ Üvn. İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Türk-İslam Sanatları Tarihi Bilim Dalı (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Bursa 2018, s. 28.

[29] http://aarazaka3.blogspot.com/2014/12/blog-post_15.html Erişim tarihi: 21.5.2019

1962 yılında Irak'ın Musul şehrinde doğdu. Musul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tercümanlık Bölümü mezunudur. Mısır'lı Hattat Seyyid İbrahim'den istifâde etti. Hattat Hamid Aytaç'tan, 1975 yılında 13 yaşında iken icâzetini aldı. Hat sanatı çalışmalarına Adapazarı'nda devam etmektedir.[30]

Hattate Ferah Adnan Ahmed İzzet'in, Hattat Hamid Aytaç'tan aldığı 1395/1975 tarihli icâzetnâmenin metni:

اجزت و اذنت بوضع الكتبة لنامقة هذه القطعة المرغوبة التى كتبتها امامى الطفلة فرح عدنان احمد عزت و التى تبلغ من العمر ثلاثة عشر عاما زاد الله عمرها و معرفتها و انا معلمها الفقير حامد عزمى الآمدى غفر الله ذنوبهما و ستر عيوبهما سنة هجرية ١٣٩٥

"Bu rağbet gören kıt'ayı önümde güzel yazan on üç yaşlarına erişmiş kız çocuğu Ferah Adnan Ahmed İzzet'e, imzasını atması için izin ve icâzet verdim. Allah ömrünü ve marifetini ziyadeleştirsin. Ben onun fakir hocası Hâmid Azmi el-Âmidî. Allah her ikisinin günahlarını bağışlasın ve ayıplarını örtsün. Hicrî sene 1395." **EK14**

17. Cennet Adnan Ahmed İzzet (d. 1965)

1965 yılında Irak'ın Musul şehrinde doğdu. Beş yaşında Hattat Yusuf Zennûn'dan meşke başladı. Mısır'lı Hattat Seyyid İbrahim'den ve Hattat Hamid Aytaç'tan 1975 yılında, on yaşında iken icâzetnâme aldı. 2015 yılında yüksek takdirle Hattat Yusuf Zennûn'dan üçüncü icâzetini aldı. Birleşik Arap Emirlikleri'nde yirmi yıl hat sanatı ile iştigal etti. 2017 yılında yerleştiği Yeni Zelanda'da hüsn-i hat çalışmalarına devam etmektedir.[31]

Hattate Cennet Adnan Ahmet İzzet'in, Hattat Hamid Aytaç'tan aldığı 1395/1975 tarihli icâzetnâmenin metni:

اجزت و اذنت بوضع الكتبة لنامقة هذه القطعة المرغوبة التي كتبتها امامى الطفلة الصغيرة جنة عدنان احمد عزت و التي تبلغ العمر عشر سنوات زاد الله عمرها و معرفتها و انا معلمها الفقير حامد عزمى الآمدى غفر الله ذنوبهما و ستر عيوبهما سنة هجرية ١٣٩٥

"Bu rağbet gören kıt'ayı önümde güzel yazan on yaşlarına erişmiş küçük kız çocuğu Cennet Adnan Ahmed İzzet'e, imzasını atması için izin ve icâzet verdim. Allah ömrünü ve marifetini ziyadeleştirsin. Ben onun

---

[30] 27.05.2019 tarihinde kendisiyle yapılan söyleşi.
[31] 28.05.2019 ablası Ferah Adnan ile yapılan söyleşi.

fakir hocası Hâmid Azmi el-Âmidî. Allah her ikisinin günahlarını bağışlasın ve ayıplarını örtsün. Hicrî sene 1395." **EK 15**

18. Abdülganî Abdülaziz el-Ânî (d. 1938)

1938 yılında Irak'ın Bağdat şehrinde doğdu. 1961 yılında Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. 1961-1967 yılları arası Güzel Sanatlar Enstitüsü'nde Hattat Haşim el-Bağdâdî'den meşk etti ve 1967 yılında kendisinden icâzetini aldı. Paris Üniversitesi'nde 1973 yılında master, 1975'te doktorasını tamamladı. Hattat Hamid Aytaç'tan 1975 yılı icâzetnâmesini aldı. Paris Üniversitesi'nde çalışmalarına devam etmektedir.[32]

Hattat Abdülganî Abdülazîz el-Ânî'nin, Hattat Hamid Aytaç'tan aldığı 1395/1975 tarihli icâzetnâmenin metni:

بسم الله الرحمن الرحيم الحمد لله الذى علم بالقلم و صلى الله على سيدنا و مولينا محمد النبى الامى الاعلم و على اله و اصحابه البررة الكرام و بعد فلما كان كاتب هذه القطعة الشريفة المباركة اعنى به السيد عبدالغنى عبدالعزيز العانى اذنت و اجزت ان يكتب اسمه تحت مكتوباته زاد الله عمره و كماله انا معلمه الفقير حامد الآمدى غفر لهما سنة هجرية ١٣٩٥

"Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. Hamd, insana kalemle yazmayı öğreten Allah'adır. Allah, seyyidimiz ve efendimiz, en iyi bilen ümmî peygamber Muhammed'e, âilesine ve takvâ sahibi şerefli ashâbına salât eylesin. Bundan sonra, bu mübârek, şerefli kıt'ayı yazana gelince, kastettiğim Abdülganî Abdülazîz el-Ânî Efendi'dir. Yazdıklarının altına ismini yazmasına izin ve icâzet verdim. Allah ömrünü ve kemâlini ziyadeleştirsin. Ben onun muallimi fakîr Hâmidü'l-Âmidî. O ikisinin günahları bağışlansın. Hicrî sene 1395." **EK 16**

19. Saim Özel (d. 1937-ö. 2005)

1919 yılında Sakarya'nın Taraklı ilçesinde doğdu. 1397 yılında İstanbul'a gitti. 1938 yılında Yeni Valide Camii Müezzin Vekili, altı ay sonra Koca Mustafa Paşa Camii müezzini oldu. 1941 yılında hafızlığını tamamladı. Nûr-i Osmaniye Camii, Gedik Ahmet Paşa Camii'nde müezzinlik vazifelerinde bulundu. Hattat Halim Özyazıcı'dan meşke başladı. Hocasının 1964 yılında vefâtı üzerine, Hattat Hamid Aytaç'ta hat sanatı derslerine devam etti ve 1975 yılında icâzetini aldı. 1968 yılında Süleymaniye Camii imam-hatipliğine tayin edildi ve buradaki görevinden

[32] Fatih Hasan Hattâb, *a.g.e.*, c. 1, s. 141.

1981 tarihinde emekli oldu. 2005 tarihinde Taraklı'da vefat etti.[33]

Hattat Saim Özel'in, Hattat Hamid Aytaç'tan aldığı 1395/1975 tarihli icâzetmânenin metni:

الحمد لله الذى علم بالقلم علم الانسان ما لم يعلم أذنت بوضع الكتبة لكاتب هذه القطعة المرغوبة الحاج حافظ صائم اوزه ل افندى امام الاول بجامع سليمانية طول الله عمره و زاد علمه و معرفته آمين و انا الفقير حامد الآمدى غفر الله ذنوبهم سنة هجرية ١٣٩٥

"Kalemle yazmayı öğreten Allah'a hamdolsun, insana bilmediğini öğretti. Bu güzel kıt'ayı yazan Süleymaniye Camii Birinci İmamı Hafız Sâim Özel Efendi'ye imza atması için izin verdim. Allah ömrünü uzun eylesin, ilim ve marifetini ziyâde kılsın. Âmîn. Ben fakîr Hâmidü'l-Âmidî. Allah onların günahlarını bağışlasın. Hicrî sene 1395." **EK 17**

20. Salah Şirzâd(d. 1948)

1948 yılında Irak'ın Kerkük şehrinde dünyaya geldi. 1971 yılında Bağdat Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nden mezun oldu. 1996 yılında İstanbul Üniversitesi'nin İslam Sanat Tarihi Bölümünde doktorasını tamamladı. 1975 yılında Hattat Hamid Aytaç'tan icâzetnâmesini aldı. Hat sanatı çalışmalarına İstanbul'da devam eden Salah Şirzad, Fatih Sultan Mehmed Üviversitesi İslâmî İlimler Fakültesi'nde öğretim üyesidir.[34]

Hattat Salah Şirzad'ın, Hattat Hamid Aytaç'tan aldığı 1395/1975 tarihli icâzetnâmenin metni:

الحمد لله الذى علم بالقلم و صلى الله على سيدنا و مولانا محمد و على اله و صحبه و سلم و بعد: فانى مفتخر بأن اجيز ولدى الخطاط صلاح شرزاد من العراق لما رأيت فيه حسن ضبط خطوط الثلث و النسخ و الانواع الاخرى و ان لى فيه آمالا كبيرة ارجو له التوفيق الفقير موسى عزمى المعروف بحامد الآمدى غفر الله ذنوبهما و ستر عيوبهما آمين سنة هجرية ١٣٩٥

"Hamd, insana kalemle yazmayı öğreten Allah'adır. Allah, seyyidimiz ve efendimiz Muhammed'e, âilesine ve ashâbına salât eylesin. Bundan sonra: Ben Irak'tan Hattat Salah Şirzâd evlâdıma icâzet vermekle iftihar ediyorum. Onda, sülüs, nesih ve diğer çeşit hatlarda iyi seviye gördüğümde, büyük umutlarım oldu. Ona başarılar diliyorum. Fakîr Hâmidü'l-Âmidî diye marûf Mûsâ Azmî. Allah her ikisini bağışlasın ve ayıplarını setretsin. Âmîn. Hicrî sene 1395." **EK 18**

[33] https://www.ketebe.org/sanatkar/saim-ozel-742 Erişim tarihi: 28.4.2019
[34] 18.05.2019 tarihinde kendisiyle yapılan söyleşi.

21. Ammar Abdülgınâ er-Rifâî (d. 1954)

1954 yılında Irak'ın Musul şehrinde doğdu. 1965 yılında Hattat Hişâm el-Bağdâdî'de meşke başladı. Hattat Hamid Aytaç'tan 1975 yılında icâzetnâme aldı. Altın, bakır, cam, çinko ve taş üzerine oyma sanatlarında ustadır. Adapazarı'nda çalışmalarına devam etmektedir.[35]

Hattat er-Rifâî'nin, Hattat Hamid Aytaç'tan aldığı 1396/1975 tarihli icâzetnâmenin metni:

بسم الله الرحمن الرحيم و الصلاة و السلام على اشرف الخلق محمد صلى الله عليه و سلم و بعد
فلما كان نامق هذه القطعة الميمونة اعني به الخطاط عمار بن الشهيد عبد الغنى محمد النعيمي رأيت
قواعد هذه القطعة على الاصول المرغوبة أجزت له و انا الفقير لله حامد الآمدي غفر الله ذنوبهما آمين
كتب فى استانبول سنة هجرية ١٣٩٦

"Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. Salât ve selâm yaratılmışların en şereflisi Muhammed'in üzerine olsun, Allah ona salât ve selâm eylesin. Bundan sonra bu mübârek kıt'ayı güzel yazan, bununla Hattat Ammar b. eş-Şehîd Abdulgınâ Muhammed en-Na'îmî'yi kastediyorum, bu kıt'anın kâidelerini istenilen usül üzerine gördüm. Ona icâzet verdim. Ben Allah'a muhtaç Hâmidü'l-Âmidî. Allah her ikisinin günahlarını bağışlasın. Âmîn. İstanbul'da hicrî 1396 senesinde yazıldı." **EK 19**

22. Eyâd el-Hüseynî (d. 1956)

1956 yılında Musul Ninova'da dünyaya geldi. 1980 yılında Bağdat Güzel Sanatlar Fakültesi'nden mezun oldu. Aynı fakültede master ve doktorasını tamamladı. Hüsn-i hat meşkine Hattat Yusuf Zennûn'da başladı ve kendisinden 1977 yılında icâzet aldı. Aynı yıl Hattat Hamid Aytaç'tan da icâzet aldı. 1979 yılında Mısırlı Hattat Seyyid İbrahim'den de icâzet alan Eyâd el-Hüseynî Irak'ta çalışmalarına devam etmektedir.[36]

Hattat Eyâd el-Hüseynî'nin, Hattat Hamid Aytaç'tan aldığı 1397/1976 tarihli icâzetnâmenin metni:

بسم الله الرحمن الرحيم الحمد لله الذى علم بالقلم علم الانسان ما لم يعلم و جعل الخط عقال العقد
و بعد فقد شاهدت الصدق و الاخلاص و المحبة الروحية لهذا الفن فى كاتب هذه اللوحة المباركة و لما
كان الخط هندسة روحانية و تكمن اسراره فى انفاس افذاذ هذا الفن العظيم اعنى به من استحق لقب
امير الخطاطين الشاب النابغ اليسراوى اياد الحسينى زاد الله عمر الخط بطول عمره وجدته اهلا لكي

[35] 27.05.2019 tarihinde eşi Ferah hanımla yapılan söyleşi.
[36] https://pulpit.alwatanvoice.com/content/print/188001.html Erişim tarihi: 12.05.2019

احمله امانته هذا الفن فأجزت بامتياز و اعهد فيه ان يكون من اوائل الخطاطين فى العالم الاسلامى و انا استاذه الفقير مو سى عزمى المعروف بحامد الآمدي غفر الله ذنوبهما كتب في استانبول فى منتصف شهر رجب سنة هجرية ١٣٩٧

"Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. Hamd, insana bilmediğini öğreten ve kalemle yazmayı öğreten Allah'adır. Allah, yazıyı akdin bağı kılmıştır. Bundan sonra, bu mübârek levhayı yazanı bu sanatta rûhâni-yetli, muhabbetli, ihlaslı ve sadâkatli gördüm. Hat, rûhâni bir hendese olunca, bu büyük sanatın sırlarına eşsiz kişiler sahip oluyor. Bununla kastettiğim hattatların emîri lakabını hak eden üstün kabiliyetli solak Eyâd el-Hüseynî'dir. Allah, hattın ömrünü onun uzun ömrüyle ziyâde-leştirsin. Onu, bu fennin emânetini yüklenmesi için ehil buldum ve üstün derece ile ona icâzet verdim. Bana göre, İslam âleminde ilk hattat-lardan olacaktır. Ben onun fakir üstâzı, Hâmidü'l-âmidî diye maruf Mûsâ Azmî. Allah her ikisinin günahlarını bağışlasın. Hicrî 1398 yılı Recep ayının ortasında İstanbul'da yazıldı." **EK20**

23. Abbas Hüseyin et-Tâî (d. 1945)

1945 yılında Musul'da doğdu. 1962 yılında hüsn-i hat meşklerine Hattat Yusuf Zennûn'da başladı ve 1987 yılında hocasından icâzetini aldı. Hattat Hamid Aytaç'tan 1977 yılında icâzet aldı. 1975 yılında Hattat Seyyid İbrahim'in takdirine nâil oldu. Güzel Sanatlar Enstitüsü'nde 1980-2008 yılları arası ders verdi. Musul'da hat sanatı çalışmalarına devam etmektedir.[37]

Hattat et-Tâî'nin, Hattat Hamid Aytaç'tan aldığı 1397/1976 tarihli icâzetnâmenin metni:

الحمد لله الذى علم بالقلم علم الانسان مالم يعلم و بعد فقد تمت بعون الله كتابة هذه اللوحة المباركة فى شهر شعبان سنة ١٣٩٧ فى هجرة المباركة و انا الفقير لله حامد الآمدى أجزت كاتبها عباس حسين الياس غفر لهما

"Hamd, insana kalemle yazmayı öğreten Allah'adır. İnsana bilmediğini öğretti. Allah'ın yardımı ile bu mübârek levha, 1398 mübârek hicrî senesinin Şaban ayında tamamlandı. Ben Allah'a muhtaç Hâmidü'l-Âmidî, bu levhayı yazan Abbas Hüseyin İlyas'a icâzet verdim. Her ikisi de bağışlansın." **EK 21**

[37] Fatih Hasan Hattâb, *a.g.e.*, c. 1, s. 153.

24. Muhammed Fahreddin Bilgiç (d. 1928-ö. 2013)

1928 yılında Adıyaman'da dünyaya geldi. Hattat olan dedesi Şer'iyye Baş Kâtibi Mehmed Sâdi Bey'den istifâde etti. İyi derecede Arapça ve Farsça bilen M. Fahreddin Bilgiç 1951 yılında Adıyaman Merkez Camii'nde imam-hatip olarak göreve başladı. Daha sonra Mâliye'de çalışarak 1978 yılında emekli oldu. Hüsn-i Hat icâzetini Hattat Hamid Aytaç'tan 1977 yılında aldı. 2013 yılında vefat etti ve Adıyaman'da toprağa verildi.[38]

Hattat Muhammed Fahreddin Bilgiç'in, Hattat Hamit Aytaç'tan aldığı 1398/1977 tarihli icâzetnâmenin metni:

اجزت كاتب هذه اللوحة المباركة محمد فخر الدين بيلكيج آديامان انا الفقير لله حامد الآمدى غفرالله ذنوبهما آمين سنة هجرية ١٣٩٨

"Bu mübârek levhayı yazan Muhammed Fahreddin Bilgiç Adıyaman'a icâzet verdim. Ben Allah'a muhtaç Hâmidü'l-Âmidî. Allah her ikisinin günahını bağışlasın. Hicrî sene 1398." **EK 22**

25. Abdullah Rıza (d. 1935-ö. 2014)

1924 yılında Konya'da doğdu. 1935 yılında Medîne-i Münevvere'ye hicret etti. İlk hat derslerini Medine'de Konyalı Hattat Ali Rıza Efendi'den aldı. Mısırlı Hattat Seyyid İbrahim Efendi'den istifâde etti. Hattat Halim Özyazıcı ve Hattat Hamid Aytaç'tan meşketti ve 1977 yılında Hattat Hamid Aytaç'tan icâzet aldı. 2014 yılında Medine'de vefat etti ve Medine'de defnedildi.[39]

Hattat Rıza'nın, Hattat Hamit Aytaç'tan aldığı 1398/1977 tarihli icâzetnâmenin metni:

مدينهء منوره ده مقيم عبد الله رضا بك افندينك موفقيتنى تبريكا ايجازتمى اهدا ايدييورم. انا الفقير حامد الآمدى غفر الله ذنوبهما آمين سنة ١٣٩٨

"Medine-i Münevvere'de mukîm Abdullah Rızâ Bey Efendi'nin muvaffakiyetini tebrîken icâzetini ihdâ ediyorum. Ben fakîr Hâmidü'l-Âmidî. Allah her ikisinin günahlarını affeylesin. Âmîn. Sene 1398 hicrî. Allah muvaffak eylesin." **EK 23**

---

[38] http://www.kalem-guzeli.org/index.php?go=main&KNO=195 Erişim tarihi:18.5.2019; Fatih Erkoçoğlu, "Bir Kur'ân Hattatı, M. Fahreddin Bilgiç" *Somuncu Baba Dergisi*, (Mart 2010), Sayı 113, s. 52-55.

[39] www.ketebe.org/sanatkar/abdullah-riza Erişim tarihi: 12.5.2019

26. Turan Sevgili (d. 1947)

1944 yılında Erzurum'un Oltu ilçesinde doğdu. 1947 yılında ailesiyle Çorum'a yerleşti. 1963 yılında Çorum İmam Hatip Lisesi'nden, 1967 yılında İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nden mezun oldu. 1963 yılında Hattat Hamid Aytaç'tan meşke başladı ve 1978 yılında hocasından icâzetini aldı. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Akademisi'nden 1984'te mezun oldu. Farklı okullarda öğretmenlik, 1980-1982 arası Bursa İlahiyat Enstitüsü'nde öğretim üyeliği yaptı ve 1994 yılında emekli oldu. Ressam, grafiker ve hattat olan Turan Sevgili, 1964 yılında İstanbul'da açtığı atölyesindeki çalışmalarına devam etmektedir.[40]

Hattat Turan Sevgili'nin, Hattat Hamid Aytaç'tan aldığı 1398/1977 tarihli icâzetnâmenin metni:

الحمد لله رب العالمين الصلاة و السلام على سيدنا محمد و على آله و صحبه اجمعين خط صنعتنك روحلريمزده چزديكى آهنك علويسينك اولمزلكنى ياشاتاجق اللردن ايكينجيسى ده خطاط رسام طوران سوكيلى ده تجلى ايدييور اميديمك فوقنده قابليتنى كورمكله افتخارمك بر سند مؤيدى و رحمته وسيله ايجازتنى وربيورم يوروديكى اصابتلى يولده الله موفق ايله سين آمين انا معلمه الفقير حامد الآمدى غفر الله ذنوبهم و ستر عيوبهم آمين سنة هجرية ٢١ ذى الحجة ١٣٩٨

"Hamd âlemlerin Rabbi olan Allah'adır. Salât ve selâm efendimiz Muhammed'e, âilesine ve ashâbınadır. Hat sanatının ruhlarımızda çizdiği âheng-i ulvîsinin ölmezliğini yaşatacak ellerden ikincisi Hattat Ressâm Turan Sevgili'de tecellî ediyor. Ümidimin fevkinde kâbiliyyetini görmekle iftihârımın bir sened-i müeyyedi ve rahmete vesîle icâzetini veriyorum. Yürüdüğü isâbetli yolda Allah muvaffak eylesin. Âmîn. Ben onun muallimi fakîr Hâmidü'l-Âmidî. Allah onların günahlarını bağışlasın ve ayıplarını setretsin. Âmîn. Hicrî sene 21 Zilhicce 1398 /22 Kasım 1978." **EK 24**

27. Ali Hâmid er-Râvî er-Rifâî (d. 1944-ö. 2011)

1944 yılında Musul'da doğdu. Musul Öğretmen Eğitim Enstitüsü'nden 1965 yılında mezun oldu. İlk meşkine babasında başladı. 1961 yılında babasının vefâtı üzerine, Hattat Yusuf Zennûn'da hüsn-i hat derslerine devam etti ve 1978 yılında hocasından icâzet aldı. Aynı yıl Hattat Hamid Aytaç'tan da icâzet aldı. Mekkeli Hattat Muhammed Tahir el-Kürdî ve Iraklı Hattat Muhammed Hâşim el-Bağdâdî'den istifâde etti.

[40] 21.05.2019 tarihinde kendisiyle yapılan söyleşi.

Musul Güzel Sanatlar Enstitüsü'nden 1990 yılında emekli oldu. 2011 yılında vefat etti.[41]

Hattat Ali er-Râvî'nin, Hattat Hamid Aytaç'tan aldığı 1398/1978 tarihli icazetnâmenin metni:

الحمد لله الذى علم بالقلم و صل الله على سيدنا و مولانا محمد و على آله و صحبه و سلم و بعد فانا مفتخر بان أجيز ولدى الخطاط على حامد الراوى الموصل رأيت حسن ضبط خطوط الثلث و النسخ و الانواع و ان لى فيه آمالا كبيرة ارجو له التوفيق انا الفقير موسى عزمى المعروف بحامد الآمدى غفر الله ذنوبهما آمين سنة هجرية ١٣٩٨

"Hamd, insana kalemle yazmayı öğreten Allah'adır. Allah, seyyidimiz ve efendimiz Muhammed'e, âilesine ve ashâbına salât ve selâm eylesin. Bundan sonra, ben Musul'lu Hattat Ali Hâmid er-Râvî evlâdıma icâzet vermekle iftihar ediyorum. Onda, sülüs, nesih ve diğer çeşit hatlarda iyi seviye gördüğümde, büyük umutlarım oldu. Ona başarılar diliyorum. Fakîr, Hâmidü'l-Âmidî diye maruf Mûsâ Azmî. Allah her ikisini bağışlasın. Âmîn. Hicrî sene 1398." **EK 25**

28. Abdurrezzâk el-Hamdânî (d. 1957)

1957 yılında Musul'da doğdu. 1979 yılında Musul Üniversitesi Mühendislik Fakültesi'nden mezun oldu. Hüsn-i hat meşkine rik'a tarzı ile Hattat Yusuf Zennûn'da başladı. 1973 yılında Hattat Ali er-Râvî'den nesih, sülüs ve ta'lik hat sanatı tarzlarını meşke başladı. Hattat Hamid Aytaç'tan 1978 yılında icâzet aldı. Musul'da hüsn-i hat çalışmalarına devam etmektedir.[42]

Hattat Abdurrezzâk Cafer el-Hamdânî'nin, Hattat Hamid Aytaç'tan aldığı 1398/1977 tarihli icâzetnâmenin metni:

بسم الله الرحمن الرحيم الحمد لله على نعمائه و الصلاة على خير رسله و انبيائه لما رأيت فى هذه الخطوط الجميلة امانة و صدقا لهذا الفن الرفيع اعنى به مولانا عبد الرزاق جعفر الحمداني الموصلى اجزته بامتياز و وجدته اهلا لكي احمله امانة هذا الفن الذي شرفت امتنا به دون الامم و انا استاذه الفقير موسى عزمى المعروف بحامد الآمدى غفر الله ذنوبهما آمين كتب فى استانبول فى منتصف شهر ربيع الاول سنة هجرية ١٣٩٨

"Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. Hamd, Allah'ın nimetleri-

[41] https://middle-east-online.com/الشيخ-علي-الراوي-ريادة-عراقية-في-الخط-والقراءات; Erişim Tarihi: 11.05.2019; http://www.qeyamhome.net/details.aspx?pageid=2795&lasttype=13, Erişim Tarihi: 11.5.2019.

[42] Fatih Hasan Hattâb, *a.g.e.*, c. 1, s. 149.

nedir. Salât, nebîlerin ve rasullerin en hayırlısınadır. Bu güzel yazılarda, bu yüksek sanat için sıdk ve emâneti görünce, bununla kastettiğim Musul'lu Mevlânâ Abdurrezzâk Cağfer el-Hamdânî'dir. İmtiyazla ona icâzet verdim ve onu diğer ümmetlerin dışında bizim ümmetimizin şereflendiği bu sanat emânetini yüklemek için ehil buldum. Ben onun hocası fakîr Hâmidü'l-Âmidî diye marûf Mûsâ Azmî. Allah her ikisinin günahlarını bağışlasın. Âmîn. İstanbul'da 1398 hicrî senesinin Rebîulevvel ayının yarısında yazıldı." **EK 26**

29. Fuad Başar (d. 1953)

1953 yılında Erzurum'da doğdu. 1976 yılında Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesi'ni kazandı ve aynı yıl Hattat Hamid Aytaç'a ulaşarak mektupla ders almaya başladı. 1976-1980 yılları arasında mektupla devam eden meşk çalışmalarının böyle devam etmeyeceğine inanarak, 1980 yılında tıp fakültesini yarıda bırakarak İstanbul'a gitti. Hattat Hamid Aytaç'tan 1980 yılında icâzetnâmesini alan Fuad Başar, İstanbul'da hüsn-i hat çalışmalarına devam etmektedir.[43]

Hattat Fuad Başer'in, Hattat Hamid Aytaç'tan aldığı 1400/1979 tarihli icâzetnâmenin metni:

الحمد لله الذى علم بالقلم علم الانسان ما لم يعلم و بعد فقد تمت بعون الله كتابة هذه اللوحة المباركة و انا الفقير لله حامد الآمدى أجزت محمد فؤاد الارضرومى غفر لهما سنة هجرية ١٤٠٠

"Hamd, kalemle yazı yazmayı öğreten Allah'adır. O insana bilmediğini öğretti. Bundan sonra bu mübârek levhanın yazımı Allah'ın yardımıyla tamamlandı. Ben fakîr Hâmidü'l-Âmidî Erzurum'lu Muhammed Fuâd'a icâzet verdim. Her ikisi de bağışlansın. Hicrî 1400." **EK 27**

30. Tâlib Ahmed Bekir el-Azzâvî (d. 1948)

1948 yılında Irak'ın Musul şehrinde dünyaya geldi. Hattat Yusuf Zennûn'da meşke başladı. Tezhip ve süsleme sanatları dersini, Marmara Üniversitesi'nde eğitim-öğretim gördüğü yıllarda Fatıma Çiçek Derman'dan aldı. Hattat Hamid Aytaç'tan 1980 yılında icâzetini aldı. Musul'da hat sanatı çalışmalarına devam etmektedir.[44]

Hattat Tâlib Ahmed Bekir el-Azzâvî'nin, Hattat Hamid Aytaç'tan

[43] 26 Nisan 2019 tarihinde kendisiyle yapılan söyleşi.
[44] 20 Mayıs 2019 tarihinde kendisiyle yapılan söyleşi.

1400/1980 yılında aldığı icâzetnâmenin metni:

بسم الله الرحمن الرحيم الحمد لله الذى علم بالقلم علم الانسان ما لم يعلم و صلى الله على سيدنا و مولينا محمد النبي الامي و على اله و اصحابه البررة الكرام و بعد فلما كان كاتب هذه القطعة اللطيفة المباركة اعنى به السيد طالب احمد بكر العزاوى قد حقق مستوى طيبا فى مختلف الخطوط العربية اذنت و اجزت و ان يكتب اسمه تحت مكتوباته، زاد الله عمره و كمله و انا الفقير لله حامد الآمدى غفر لهما فى شهر رمضان المبارك سنة هجرية ١٤٠٠

"Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. Hamd, (insana) kalemle yazmayı öğreten Allah'adır, insana bilmediğini öğretti. Allah, seyyidimiz ve efendimiz ümmî peygamber Muhammed'e, âilesine ve takvâ ehli, şerefli ashâbına salât eylesin. Bundan sonra, bu mübârek, latîf kıt'ayı yazan, yazanla kastettiğim Seyyid Tâlib Ahmed Bekr el-Azzâvî'dir, Arap hat (sanatının) çeşitlerinde iyi bir seviyeye ulaştı. Yazdıklarının altına ismini yazmasına icâzet ve izin verdim. Allah ömrünü ziyâde kılsın ve onu kemâle erdirsin. Ben Allah'a muhtaç Hâmidü'l-Âmidî, Allah her ikisini de bağışlasın. 1400 hicrî yılının mübârek Ramazan ayında." **EK 28**

31. Bâsim Zennûn (d. 1946)

1946 yılında Irak'ın Musul şehrinde doğdu. 1964-67 yılları arasında Arap Hat Sanatı ve Eğitimi konusunda Öğretmen Enstitüsü'nde ders gördü. Hattat Yusuf Zennûn'da meşk etmeye başladı. 1980 yılında Hattat Hamid Aytaç'tan icazetini aldı. Hat sanatı çalışmalarına Musul'da devam etmektedir.[45]

Hattat Bâsim Zennûn'un, Hattat Hamid Aytaç'tan 1400/1980 yılında aldığı icâzetnâmenin metni:

بسم الله الرحمن الرحيم الحمد لله الذى علم بالقلم علم الانسان ما لم يعلم و صلى الله على سيدنا و مولينا محمد النبي الامي و على اله و اصحابه البررة الكرام و بعد فلما كان كاتب هذه القطعة اللطيفة المباركة اعنى به السيد باسم ذنون يونس قد حقق مستوى طيبا فى مختلف الخطوط العربية اذنت و اجزت و ان يكتب اسمه تحت مكتوباته، زاد الله عمره و كمله و انا الفقير لله حامد الآمدى غفر لهما فى شهر رمضان المبارك سنة هجرية ١٤٠٠

"Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. Hamd, (insana) kalemle yazmayı öğreten Allah'adır, insana bilmediğini öğretti. Allah, seyyidimiz ve efendimiz ümmî peygamber Muhammed'e, âilesine ve takvâ ehli, şerefli ashâbına salât eylesin. Bundan sonra, bu mübârek, latîf kıt'ayı

[45] 20 Mayıs 2019 tarihinde kendisiyle yapılan söyleşi.

yazan, yazanla kastettiğim Seyyid Bâsim Zennûn Yunus'tur, Arap hat (sanatının) çeşitlerinde iyi bir seviyeye ulaştı. Yazdıklarının altına ismini yazmasına icâzet ve izin verdim. Allah ömrünü ziyâde kılsın ve onu kemâle erdirsin. Ben Allah'a muhtaç Hâmidü'l-Âmidî, Allah her ikisini de bağışlasın. 1400 hicrî yılının mübârek Ramazan ayında." **EK 29**

32. Hüseyin Öksüz (d. 1944)

1944 yılında Konya'da doğdu. İstanbul Üniversitesi Eczacılık Yüksek Okulu'ndan 1970 yılında mezun oldu. 1980 yılına kadar on yıl Konya'da Eczacılık yaptı. 1968 yılında Hattat Hamid Aytaç'tan meşke başladı. 1970 yılına kadar haftalık derslerine devam etti. Konya'da Eczacılık yaptığı yıllarda mektupla veya İstanbul'a giderek 1980 yılına kadar on iki yıl meşklerine devam etti. 1980 yılında Hattat Hamid Aytaç'tan icâzetini aldı. Hat sanatı çalışmalarına Selçuk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nde devam etmektedir.[46]

Hattat Hüseyin Öksüz'ün, Hattat Hamid Aytaç'tan aldığı 1401/1980 tarihli icâzetnâmenin metni:

اجزت كاتب هذه اللوحة المباركة المستحسنة المرغوبة مولينا اجزاجى حسين افندى طول الله عمره و زاد علمه و معرفته آمين بحرمة سيد المرسلين و انا الفقير حامد الآمدى عفي عنه سنة هجرية ١٤٠١ اوكسوز

"Bu mübârek, beğenilen, rağbet gören levhayı yazan Mevlânâ Eczâcı Hüseyin Efendi'ye icâzet verdim. Allah ömrünü uzun kılsın, ilmini ve marifetini ziyadeleştirsin. Âmîn. Ben fakîr Hâmidü'l-Âmidî -Allah onu affetsin- sene 1401 hicrî (Mîlâdî 1980) –Öksüz-" **EK 30**

33. Yusuf Sezer d. 1961)

1961 yılında, Kastamonu ili, Devrekânî ilçesi Baltacak Köyü'nde doğdu. 1972 yılında İstanbul'da Kur'ân kursuna kaydoldu. Aynı yıl Hattat Recep Berk'ten meşke başladı ve 1978 yılında hocasının vefatına kadar derslerine devam etti. 1977 yılında hocası Hattat Recep Berk'in tanıştırdığı Hattat Hamid Aytaç ile meşke başlayarak, kendisinden 1980 ve 1981 yılında iki icâzetnâme aldı. 1981 yılında İmam Hatip Lisesi'nden mezun oldu. 1980 yılında İstanbul'un Fatih semtinde açtığı atölyesinde hat sanatı çalışmalarına devam etmektedir.[47]

[46] 18 Mayıs 2019 tarihinde kendisiyle yapılan söyleşi.
[47] 21 Mayıs 2019 tarihinde kendisiyle yapılan söyleşi.

Hattat Yusuf Sezer'in, Hattat Hamit Aytaç'tan aldığı 1400/1979 ve 1401/1980 tarihli icâzetnâmelerin metni:

الحمد لله الذى علم بالقلم علم الانسان ما لم يعلم و بعد فقد تمت بعون الله كتابة هذه اللوحة المباركة فى شهر رمضان المباركة سنة هجرية ١٤٠٠فى هجرة المعظم و انا الفقير لله حامد الآمدى اجزت كاتبها يوسف سزر غفر الله لهما و ستر عيوبهما

"Kalemle yazmayı öğreten Allah'a hamdolsun, insana bilmediğini öğretti. Bundan sonra, muaazzam hicretin bin dört yüzüncü senesinde mübârek Ramazan ayında, bu mübârek levhanın yazılması Allah'ın yardımıyla tamamlandı. Ben Allah'a muhtaç Hâmidü'l-Âmidî bu levhayı yazan Yusuf Sezer'e icâzet verdim. Allah her ikisini de bağışlasın ve ayıplarını setretsin" **EK 31**

الحمد لله لوليه و صلاة على نبيه محمد و آله و اصحابه اجمعين اما بعد فأجزت ان يكتب اسمه تحت كتابته لنامق هذه القطعة المباركة المرغوبة حافظ يوسف سزر طول الله عمره و زاد علمه و معرفته و نوله الله تعالى الى ما يتمناه آمين بحرمة سيد الانبياء و المرسلين و انا الفقير حامد الآمدى عفى عنه سنة هجرية ١٤٠١

"Hamd, yardım eden Allah içindir ve salât nebisi Muhammed'e, âlinin ve ashabının hepsinedir. Bundan sonra, bu rağbet gören, mübârek kıt'ayı yazan Hafız Yusuf Sezer'in güzel yazılarının altına imza atmasına icâzet verdim. Allah ömrünü uzun eylesin, ilmini ve marifetini ziyâde kılsın. Allah onu arzu ettiklerine ulaştırsın. Âmîn, nebilerin ve rasullerin hürmeti için. Ben fâkir Hâmidü'l-Âmidî. Allah onu affeylesin. Hicrî sene 1401." **EK 32**

34. Talip Mert (d. 1953)

1953 yılında Sivas'ta doğdu. 1972 yılında İstanbul'a gitti. İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi mezunudur. 1973 yılında Hattat Hamid Aytaç'tan meşke başladı ve 1981 yılında kendisinden icâzetnâmesini aldı. 1974-1977 yılları arasında Ord. Prof. Dr. Ahmed Süheyl Ünver'den tezhip dersleri aldı. 1985-1989 yılları arası İslam Kültür ve Tarih Araştırma Merkezi (IRCICA'nde araştırmacı ve hattat olarak çalıştı. 1990-1994 yılları arası Osmanlı Arşivi'nde tasnif elemanı olarak çalıştı. 1994 yılında öğretim görevlisi olarak başladığı Marmara Üniversitesi Arşivcilik Bölümü'nden 2018 yılında emekli oldu. İstanbul'da çalışmalarına devam

etmektedir.[48]

Hattat Talip Mert'in, Hattat Hamid Aytaç'tan aldığı 1401/1981 tarihli icâzetnâmenin metni.

اجزت كاتب هذه اللوحة حديث المباركة طالب عبد البارى ادام الله عمره انا معلمه الفقير حامد آيتاج الآمدى غفر الله لهما سنة هجرية ١٤٠١

"Bu mübârek hadis levhasını yazan Talip Abdülbârî'ye icâzet verdim. Ben onun fakîr muallimi Hâmid Aytaç el-Âmidî. Allah her ikisini bağışlasın. Hicrî sene 1401." **EK 33**

35. Ali Hüsrevoğlu (d. 1956)

1956 yılında Afyonkarahisar'ın Sandıklı ilçesinde dünyaya geldi. 1979 yılında Marmara Üniversitesi'nden mezun oldu.1982 yılında Hattat Hamid Aytaç'tan icâzetini aldı. 1983-1986 yılları Cidde Üniversitesi'nde, 1986-1988 yılları arası Mekke Üniversitesi'nde araştırmacı, hattat ve mütercim olarak çalıştı. 1992 yılında Medine-i Münevvere Mescid-i Nebevî'nin son genişletme projesinin yazılarını yazdı. 1993 yılında Marmara Üniversitesi İlâhiyât Fakültesi Arap Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden emekli oldu. İstanbul'da, atölyesinde hüsn-i hat çalışmalarına devam etmektedir.[49]

Hattat Ali Hüsrevoğlu'nun, Hattat Hamid Aytaç'tan aldığı 1402/1982 tarihli icâzetnâmenin metni:

اجزت كاتب هذه اللوحة المباركة المستحسنة المرغوبة مولانا على خسرو اوغلو طول الله عمره و زاد عمره و علمه و معرفته آمين انا الفقير حامد الامدى عفى عنه سنة ١٤٠٢

"Bu mübârek, beğenilen, rağbet gören levhayı yazan Mevlânâ Ali Hüsrevoğlu'na icâzet verdim. Allah ömrünü uzun kılsın, ilmini, ömrünü ve marifetini ziyadeleştirsin. Âmîn. Ben fakîr Hâmidü'l-Âmidî –Allah onu affetsin- sene 1402" **EK 34**

36. Mustafa Acet (d. 1921-ö. 1990)

1921 yılında Afyonkarahisar'ın Emirdağ ilçesinde doğdu. 1952 yılında Emirdağ İncili Mahallesi Camii İmam-hatipliği görevine başladı. 1961 yılında Ankara müftülük memurluğuna atandı ve aynı yıl Başkanlık Musahhihliği'ne başladı. 1972 yılında Derleme Yayın Müdürlüğü'ne

[48] 20 Mayıs 2019 tarihinde kendisiyle yapılan söyleşi.
[49] 22 Mayıs 2019 tarihinde kendisiyle yapılan söyleşi.

atandı. 1976 yılında emekli oldu. Hattat Hamid Aytaç'tan 1981 yılında icâzetnâmesini aldı. 1990 yılında vefat etti.[50]

Hattat Mustafa Acet'in, Hattat Hamid Aytaç'tan aldığı 1402/1981 tarihli icâzetnâmenin metni:

اجزت كاتب هذه اللوحة المباركة مصطفى آجت طول الله عمره و زاد علمه و انا معلمه الفقير حامد الآمدى غفر ذنوبه آمين بحرمت سيد المرسلين سنة هجرية ١٤٠٢

"*Bu mübârek levhayı yazan Mustafa Acet'e icâzet verdim. Allah ömrünü uzun eylesin, ilmini ziyadeleştirsin. Ben onun muallimi fakîr Hâmidü'l-Âmidî. Allah onun günahlarını peygamberlerin efendisi hürmetine bağışlasın. Âmîn. Hicrî sene 1402.*" **EK 35**

37. Yusuf Ergün (d. 1956-ö. 1985)

1956 yılında Erzincan'da doğdu. 1980 yılında İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nden mezun oldu. 1976 yılında Hattat Hamid Aytaç'tan meşke başladı. Hattat Kemâl Batanay'dan ta'lik ve rik'a meşketti. Emin Saraç ve Ali Yakup hocalardan özel dersler aldı. 1985 yılında vefat etti ve Erzincan Terzi Baba Mezarlığı'nda defnedildi.[51]

38. Ziya Aydın

Aydın Tekstil'in kurucusu olan Ziya Aydın hakkında, Aydın Tekstil'in yönetim kurulu başkanı olan torunu Yusuf Ziya Aydın Bey'e telefonla ulaşmaya çalıştık. Mükerreren aramamıza rağmen maalesef sekreterya tarafından Ziya Aydın hakkında herhangi bir bilgi verilemeyeceği tarafımıza iletildi.

39. Ahmed Ziya İbrahim Kurucu

Ahmed Ziya İbrahim Kurucu, Ali Ulvi Kurucu'nun kardeşidir. Medine'de yaşamaktadır. Medine'deki tanıdığımız Araplar vasıtasıyla veya doğrudan kendisine ulaşmaya çalıştık. Lakin istenilen görüşme taleplerimize olumlu cevap alamadık.

40. Şemma' el-Halebî

Hattat Hamid Aytaç'ın röportajında ismini verdiği Şemma' el-Haleb'i ile alakalı herhangi bir bilgiye ulaşamadık.

41. Japon Maçiko Nagata

[50] Mustafa Bektaşoğlu, *Kur'ân-ı Kerîm Yazan Hattatlar*, Ankara 2015, s. 256.
[51] http://www.kalem-guzeli.org/index.php?go=main&KNO=227 Erişim tarihi: 21.05.2019

Japon Maçiko Nagata'yı, Müslüman Japon öğrencimiz Abdülcelil vasıtasıyla detaylı bir şekilde araştırdık. Vefat ettiğinden veya isminin yanlış olmasından dolayı kendisine ulaşamadığımız kanaatindeyiz.

42. Abdulvahab Avanoğlu

Mimar olduğunu öğrendiğimiz Abdulvahab Avanoğlu'nun vefat ettiğini Hattat Hüseyin Öksüz hocamızla yaptığımız görüşmelerde beyan ettiler. Kendisiyle alâkalı herhangi bir bilgiye ulaşamadık.

Sonuç

İslâmî metinlerin güzel yazılması gâyesiyle mahâretli eller tarafından geliştirilen hüsn-i hat sanatı, yüzlerce yıldır nesilden nesile özverili, hoşgörülü, sabırlı ve metânetli eli öpülesi üstadlar tarafından, edepli, saygılı ve terbiyeli talebelerine aktarılagelen geleneksel bir sanatımızdır.

Meşakkatli bir süreç gerektiren hüsn-i hat sanatı eğitimi için, "Üstâdına saygı ve sevgi göstermeyenin bu sanatta behresi yoktur" ve "Talebesine şefkat ve merhamet ile sabır göstermeyenin de sanatkâr yetiştirme behresi yoktur" denilir.

El sanatları arasında maddeten ve mânen her zaman en kıymetli mevkîde olan hüsn-i hat sanatı, harf inkilâbından sonra uzun bir süre fetret dönemi geçirmiş, bu fetret döneminde, bütün imkânsızlıklara ve olumsuzluklara rağmen Hattat Hamid Aytaç, hüsn-i hat sanatını yaşatıp, ayakta tutmuş ve günümüze intikâlini sağlamıştır. Herkesin çeşitli nedenlerle hat sanatını terkettiği dönemde Hamid Hoca; "Ben vazifeliyim" diyerek ısrarla hat sanatını icrâya ve talebe yetiştirmeye devam etmiştir. Bu gayret, hem şeâir-i İslâmiyeyi ihyâ hem de her şey bitti denildiği bir zamanda bu mübârek sanatın nesl-i âtiye tevdî edilmesi ameliyesidir. Günümüzde hat sanatı ile iştigal eden hemen hemen herkesin icâzetnâme silsilesi Hattat Hamid Aytaç'a ulaşmaktadır.

Hattat Hamid Aytaç'tan, kendisiyle birlikte bir elin parmaklarından az kişinin icâzet aldığını söyleyen ve diğer hattatların Hattat Hamid Aytaç'tan aldıkları icâzetnâmeleri, Hattat Hamid Aytaç'tan 1980 yılındaki hastalığı sırasında, altı ay şuûrunda bulanıklık meydana geldiği dönemde para karşılığı aldıklarını iddiâ ederek, icâzetnâmelerinin meşruluklarını tartışma zeminine çekenlerin iddiâlarının gerçekle asla alâkası ol-

madığı belgeler ışığında ortaya çıkmaktadır. Bu şekildeki iddiâlar, yüzlerce yıl bu milletin yüz akı olmuş hat sanatının günümüzdeki usta ellerini ve bu üstâdların yetiştirip icâzet verdiği talebelerini de zan altında bırakmakta, yazılan ve yazılacak hat sanatı eserlerine, yetişen ve yetişecek hüsn-i hat sanatkârlarına büyük zararlar vermekte ve millî bir değerimiz olan hat sanatının istikbâlini tehdit etmektedir.

Merhum Hattat Hamid Aytaç'ın, yüzlerce yıldır bu milletin yüz akı olmuş hüsn-i hat sanatını, terkedilmiş, ilgisiz, tepki gören ve her konuda mahrum bırakıldığı dönemde, ufacık odasında ve çok zor şartlarda yeni nesillere aktarma mücâdelesini unutup, velînimeti sâyesinde kazandığı lüks imkânlarda kendini kaybeden kişilerin, üstâdlarını dahi zan altında bırakan ve iftiraya varan sözleri ise kabul edilebilir cinsten değildir.

Hattat Hamid Aytaç'ın 1950 yılında, bilinen ilk icâzetini verdiğinde, hat sanatının zirvesinde olduğu yıllardır ve yaşı elli yedidir. İkinci icâzet verdiği tarih ise 1952, verdiği üçüncü icâzet tarihi 1965 yılıdır. 1952-1965 yılları arası 13 yıl içerisinde Hattat Hamid'in başka talebelerinin olmaması veya bu dönemde icâzet vermemesi ise mümkün gözükmemektedir. Bu yıllar arasında kendisinden meşke devam eden veya icâzetnâme alan yerli ve yabancı talebeleri mutlaka olmalıdır. Ayrıca Hattat Hamid Aytaç'ın 1950 yılı öncesinde de talebelerinin veya icâzet verdiği hattatların olma ihtimali yüksektir.

Hattat Hamid Aytaç'tan icâzet alan talebelerinin icâzetnâme yazıları incelendiğinde, hepsinin icâzet aldıkları dönemde aynı seviyede olmadıkları görülmektedir ve bu durum gayet tabîidir. Zira herkesin istidat, meleke ve kabiliyeti farklıdır. Hattat, talebesine icâzetnâme verirken mutedil davranır, ne kendi seviyesini ne de en iyi talebesini kıyas kabul ederek icâzete karar vermez.

İcâzetnâme alan hattatlardan, icâzet aldıktan sonra sadece hattatlığı meslek olarak icrâ edenlerin sayıları fazla değildir. Meslek olarak icrâ edenler arasında çalışmalarına ve gayretlerine göre yazılarını daha da güzelleştiren hattatlar mevcut olduğu gibi, hat sanatı ile iştigali az olanların seviyelerinin ilerlememiş olduğu, hatta gerilediği yazdıkları eserlerinden anlaşılmaktadır. Aldıkları icâzetlerdeki yazıları ile sonraki dö-

nemdeki yazıları karşılaştırıldığında bu fark bâriz bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Hattat Hamid Aytaç, tespit edebildiğimiz kadarıyla 42 kişiye icâzetnâme vermiştir. Bu kişilerden yirmisi Türk, yirmi biri Arap ve biri Japon'dur. Bu şahıslar dışında da bizim ulaşamadığımız icâzet verilen kişilerin olduğu ise şüphesizdir. İcâzet alanlar dışında Hattat Hamid Aytaç'tan yıllarca meşk eden ve icâzet alacak seviyeye gelip farklı sebeplerle icâzetlerini alamayan talebelerinin de sayısı az değildir. Hattat Hamid Aytaç'ın icâzetnâme verdiği hattatlardan, Hâşim Muhammed el-Bağdâdî, Muhammed Sâlih el-Musûlî, Hâzim Azvü Mecîd, Ali Rüştü Oran, Mehdî el-Cubûrî, Mervânü'l-Harbî, Sâim Özel, Muhammed Fahreddin Bilgiç, Abdullah Rıza, Ali Hâmid er-Râvî er-Rifâî, Mustafa Acet, Yusuf Ergün, Ziya Aydın ve Abdulvahab Avanoğlu vefat etmişler, diğerleri hayatta olup çalışmalarına devam etmektedirler.

Kaynaklar

Akpınar, Cemil, "İcâzet", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2000, c. XXI, s. 394-398.

el-Bağdâdî, Ebu Bekir Ahmed b. Ali b. Sâbit el-Hatip, *Kitâbü'l-Kifâye fî İlmi'r-Rivâye,*Beyrut:Dâru'Kütübi'l-İlmiyye 1988.

Bektaşoğlu, Mustafa, *Kur'ân-ı Kerîm Yazan Hattatlar*, Ankara 2015.

Berk, Süleyman, *Hattat Hâmid Aytaç Hayatı San'atı ve Eserleri*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Erzurum 1994, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).

Cevherî, Ebu Nasr İsmail b. Hammâ *es-Sıhah*, thk. Ahmed Abdulgafûr Attâr, Beyrut: Dâru'l-İlmi li'l-Melâyîn 1990.

Erkoçoğlu, Fatih, "Bir Kur'ân Hattatı, M. Fahreddin Bilgiç" *Somuncu Baba Dergisi*, (Mart 2010), Sayı 113, s. 52-55.

el-Hamdânî, Abdurrezzâk Cafer, *Muâsır Musullu Hattatlar*, Musul Üniversitesi Yayınları, Musul 2011.

Hattab, Fatih Hasan, *Hattatların Kılavuzu*, Arap Süsleme ve Hat Sanatı Irak Kültür Merkezi, Bağdat 2013.

İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, Beyrut:Dâru's-Sadr 1990.

İbni Fâris, Ebu'l-Hüseyn Ahmed b. Fâris b. Zekeriyyâ, *Mucmelu'l-Lugat,*

thk. Züheyr Abdulmuhsin Sultan, Beyrut: Medresetü'r-Risâle 1986.

İdriz, Mesut, "İslâm Eğitim Yaşamında İcâzet Geleneği", *Değerler Eğitim Dergisi*, 2003, 1/3, s. 175.

Kazan, Hilal, *Hasan Çelebi*, İTO İstanbul 2013.

Kemikli, Salime Bera, *Hattat Hüseyin Kutlu'nun Hayatı ve Eserleri*, Bursa Uludağ Üvn. İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Türk-İslam Sanatları Tarihi Bilim Dalı (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Bursa 2018.

Pakalın, M. Zeki, *Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul:Milli eğitim Basımevi 1983.

Yazıcı, İsmail, *Hattat Hamid Aytaç Kitabı*, İstanbul 2008.

Zennûn, Yusuf, "Hâşim Muhammed el-Bağdâdî", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1997, c. XVI, s. 409-410.

Hattat Hamid Aytaç'tan İcâzet almış hayatta olan hattatlarda, farklı tarihte yapılan söyleşiler.

http://aarazaka3.blogspot.com/2014/12/blog-post_15.html Erişim tarihi: 21.5.2019

http://kuranneslider.com/hattat-osman-taha-kimdir-_d652.html

15.5.2019

http://www.kalem-guzeli.org/index.php?go=main&KNO=195

18.5.2019

http://www.kalem-guzeli.org/index.php?go=main&KNO=210

21.5.2019

http://www.kalem-guzeli.org/index.php?go=main&KNO=227

21.05.2019

http://www.qeyamhome.net/details.aspx?pageid=2795&lasttype=13

11.5.2019

https://middle-east-online.com/الشيخ-علي-الراوي-ريادة-عراقية-في-الخط-والقراءات;

11.5.2019

https://pulpit.alwatanvoice.com/content/print/188001.html

12.05.2019

https://www.al-sharq.com/article/05/07/2015-يوسف-ذنون-فقيه-الخط-العربي-وعاشق-التراث/ 15.5.2019

https://www.dunyabizim.com/alinti/hattat-hmid-aytac-in-hastanede-verdigi-son-roportaj-h23792.html 20.4.2019

https://www.facebook.com/227366507388773/photos/a.227372524054838/485542771571144/?type=1&theater 24.06.2019

https://www.ketebe.org/sanatkar/ali-rustu-oran-129 21.5.2019

https://www.ketebe.org/sanatkar/saim-ozel-742 28.4.2019

www.ketebe.org/sanatkar/abdullah-riza 12.5.2019

Ekler

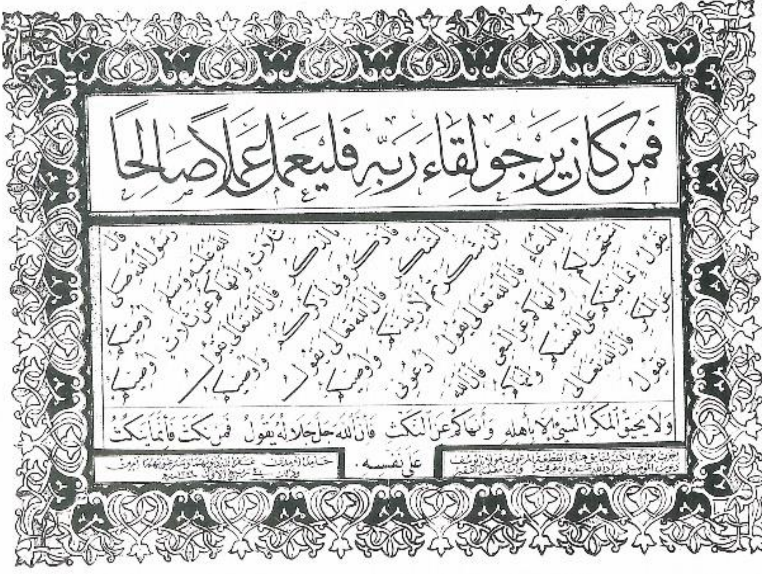
EK1 Hâşim el-Bağdâdî

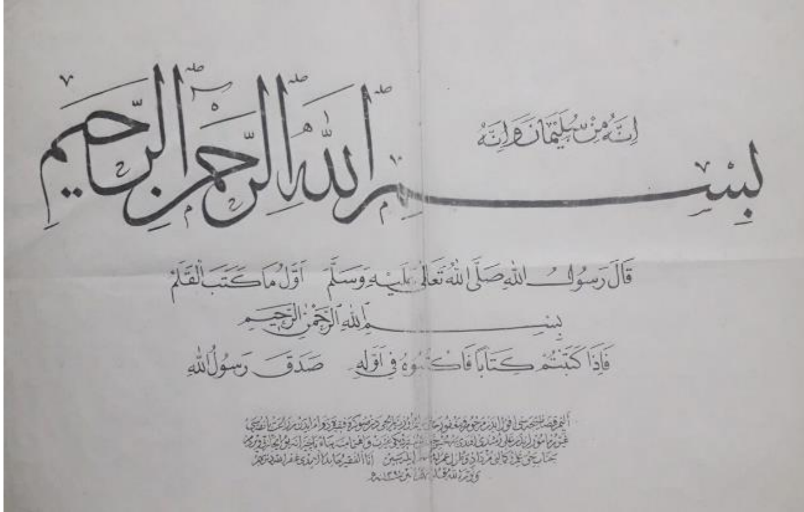
EK2 Muhammed Salih el-Musûlî

EK3 Hâzim Azvü Mecîd

EK4 Yusuf Zennûn

EK5 Ali Rüştü Oran

EK6 Ahmet Fatih Andı

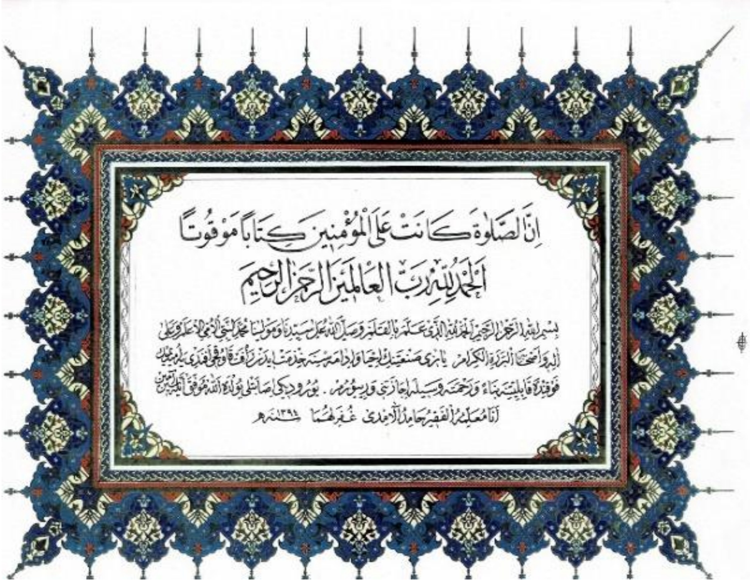
EK7 Hasan Çelebi

إجازة في الخط العربي
بعد أن اطلعت على نماذج عدة من الخط العربي
ثلث نسخ فارسي ديواني إجازة وخط الرقعة
للخطاط السوري عثمان حسين طه وجدت أنها كلها في
مستوى لائق وعليه منحت له هذه الشهادة حامد الآمدي ١٩٧٣

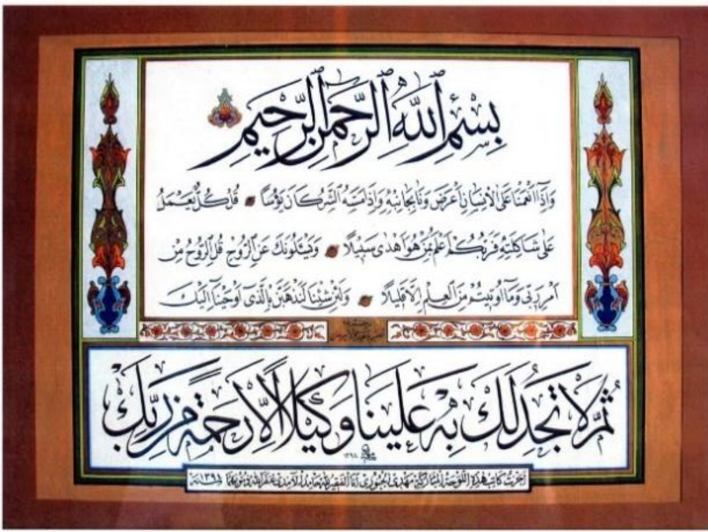
EK8 Hüseyin Tâhâ

شهادة في الخط العربي
بعد أن اطلعت على نماذج عدة من الخط العربي ثلث نسخ فارسي ديواني رقعة
للخطاط الدمشقي محمود سعيد الهواري وجدت أنها كلها في مستوى جيد وعليه منحت له
هذه الشهادة . استانبول ٢٠ جمادى الآخرة ١٣٩٣ ٢٠ تموز ١٩٧٣ الخطاط
حامد الآمدي

EK9 Mahmûd Saîd el-Hevvârî

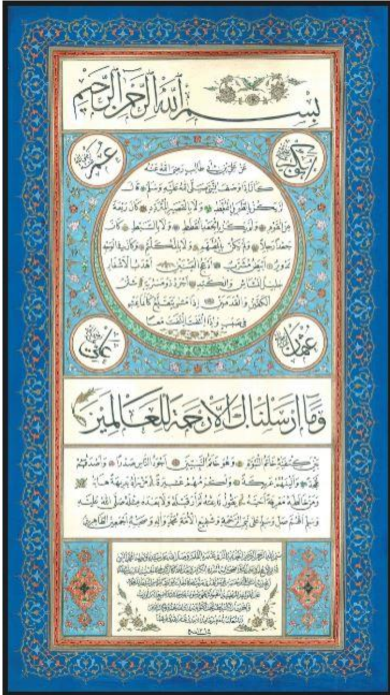
EK10 Refet Kavukçu

EK11 Mehdî el-Cubûrî

EK12 Sâdık Ali Cum'a ed-Dûrî

EK13 Hüseyin Kutlu

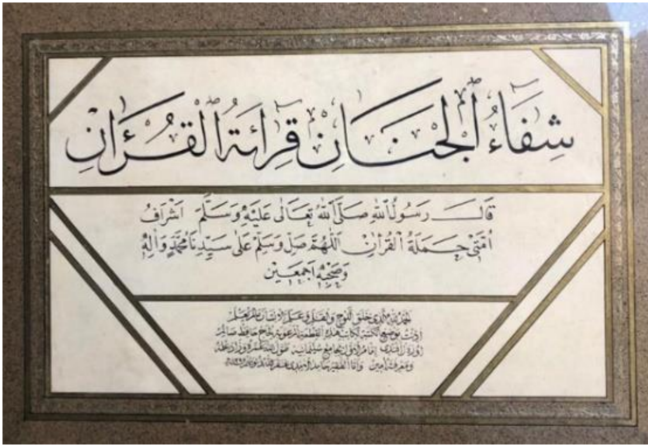
EK14 Ferah Adnan Ahmet İzzet

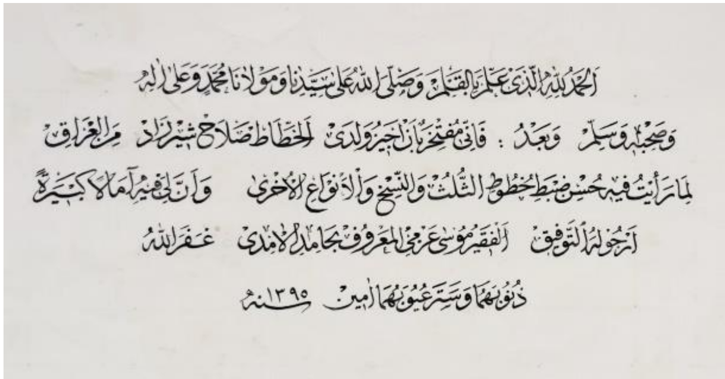
EK15 Cennet Adnan Ahmet İzzet

EK16 Abdulganî Abdülazîz el-‘Ânî

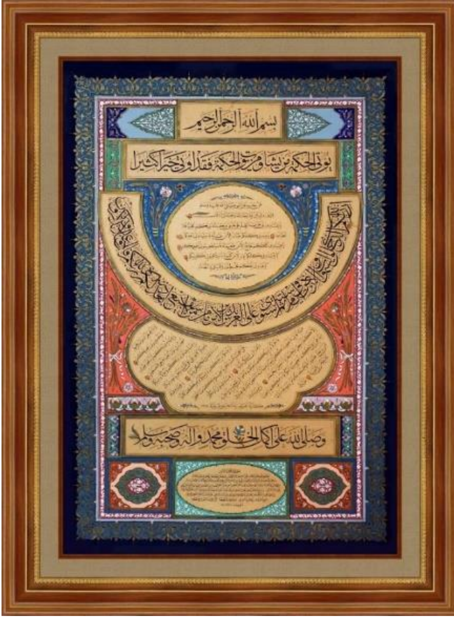
EK17 Saim Özel

الحمد لله الذي علم بالقلم وصلى الله على سيدنا ومولانا محمد وعلى آله
وصحبه وسلم وبعد : فإني مفتخر بأن أجيز ولدي الخطاط صلاح شيرزاد من العراق
لما رأيت فيه حسن ضبط خطوط الثلث والنسخ وأنواع الأخرى وأن لي فيه آمالا كبيرة
أرجو له التوفيق الفقير موسى عزمي المعروف بحامد الآمدي غفر الله
ذنوبهما وستر عيوبهما آمين سنة ١٣٩٥

EK18 Salah Şirzad

EK19 Ammar Abdülganî er-Rifâ'î

EK20 Eyâd el-Hüseynî

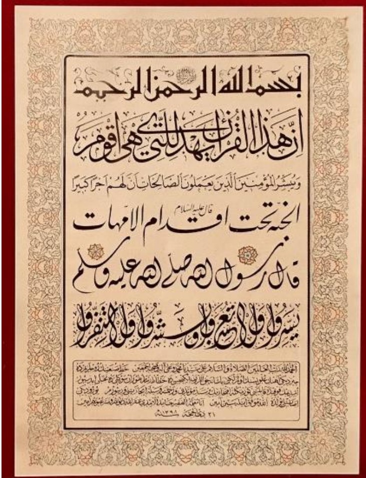
EK21 Abbas Hüseyin et-Tâî

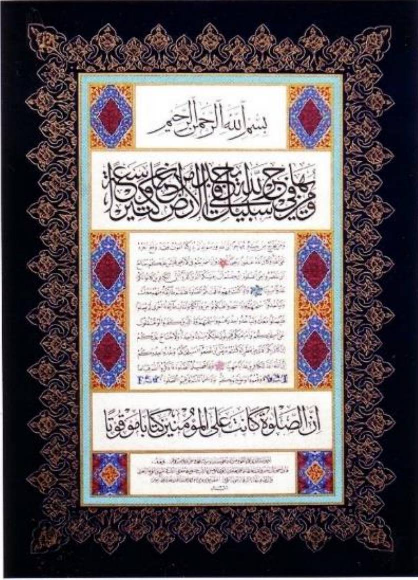
EK22 Muhammed Fahreddin Bilgiç

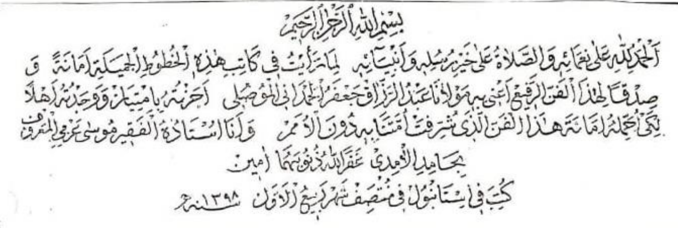
EK23 Abdullah Rıza

EK24 Turan Sevgili

EK25 Ali er-Râvî

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله على نعمائه والصلاة على خير رسله وأنبيائه لما رأيت في كاتب هذه الخطوط الجميلة أمانة و
صدقا لهذا الفن الرفيع أعني به مولانا عبد الرزاق جعفر الحمداني الموصلي أجزته بامتياز ووجدته أهلا
لكي أحمله أمانة هذا الفن الذي شرفت أمتنا به دون الأمم وأنا استاذه الفقير موسى عزمي المعروف
بحامد الآمدي غفر الله ذنوبهما أمين
كتب في استانبول في منتصف شهر ربيع الأول سنة ١٣٩٨ هـ

EK26 Abdurrezzâk Cafer el-Hamdânî

EK27 Fuad Başar

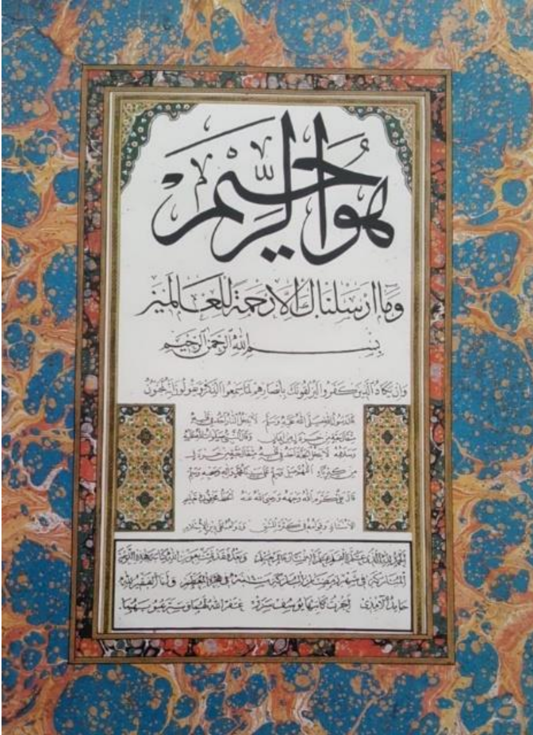
EK28 Tâlib el-'Azzâvî

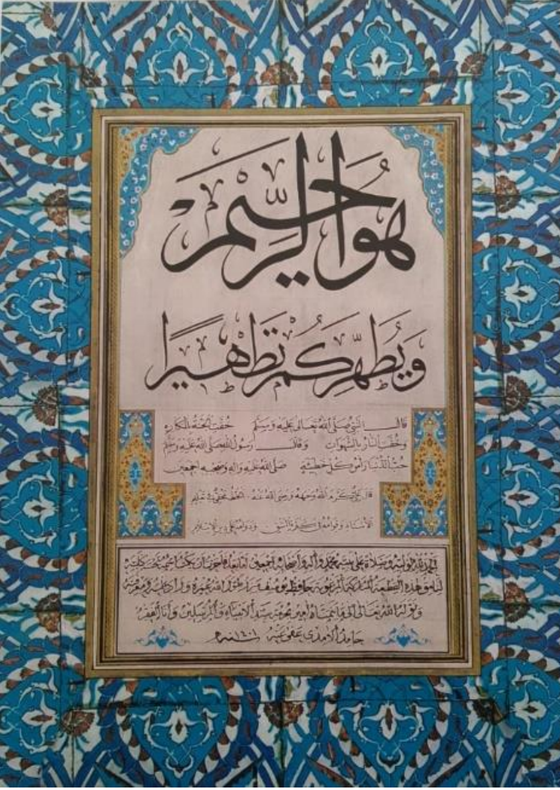
EK29 Bâsim Zennûn

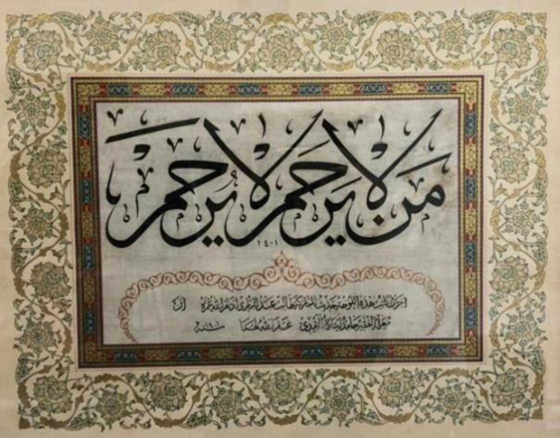
EK30 Hüseyin Öksüz

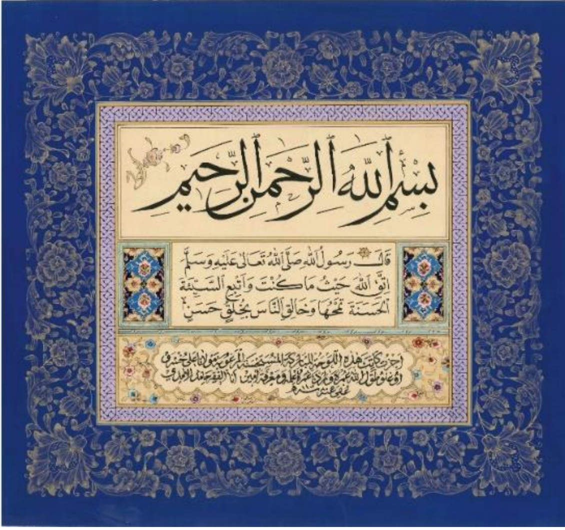
EK31 Yusuf Sezer

EK32 Yusuf Sezer

EK33 Talip Mert

EK34 Ali Hüsrevoğlu

EK35 Mustafa Acet